

En hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten?

En analyse av voldsbegrepet i straffeloven §§ 228, 127, 192 og 267

Kandidatnummer: 681

Leveringsfrist: 25.11.07

Til sammen 17850 ord

23.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Emne og problemstilling	1
1.2	Avgrensninger	2
1.3	Rettskilder	3
<u>2</u>	<u>METODISKE SPØRSMÅL</u>	<u>5</u>
2.1	Innledning	5
2.2	Lovprinsippet	5
2.3	EMK	9
<u>3</u>	<u>VOLDSBEGREPETS INNHOLD I DE UTVALGTE BESTEMMELSENE</u>	<u>11</u>
3.1	Innledning	11
3.1.1	Unnlatelseshandlinger	11
3.2	Straffeloven § 228	12
3.2.1	Handlingens art	13
3.2.2	Kraftanvendelsens styrke	14
3.2.3	Politiets maktanvendelse	17
3.2.4	Foreldres refselsesrett	20
3.2.5	Oppsummering og vurdering	27
3.3	Straffeloven § 127	29
3.3.1	Ikke krav om at tjenestemannen fysisk rammes	29
3.3.2	Handlinger som innebærer en kraftanvendelse	31
3.3.3	Handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse	32
3.3.4	Oppsummering og vurdering	34

3.4	Straffeloven § 192	37
3.4.1	Handlingens art	38
3.4.2	Maktanvendelsens styrke	40
3.4.3	Voldsbegrepet i § 192 er relativt	42
3.4.4	Oppsummering og vurdering	43
3.5	Straffeloven § 267	46
3.5.1	Handlingens art	47
3.5.2	Maktanvendelsens styrke	48
3.5.3	Oppsummering og vurdering	53
<u>4</u>	<u>OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>56</u>
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>58</u>
5.1	Forarbeider	58
5.2	Litteratur	59
5.3	Rettspraksis	62

1 Innledning

1.1 Emne og problemstilling

Begrepet ”vold” brukes i flere bestemmelser i Almindelig borgerlig straffelov 22. mai 1902 nr 10, heretter straffeloven, som et objektive vilkår for straff. Det er imidlertid slik, at begrepet ikke umiddelbart kan forstås likt i enhver sammenheng, men det må tolkes ut i fra den enkelte straffebestemmelse. Ved fastleggelsen av voldsbegrepets innhold, må det dermed tas hensyn til hva slags bestemmelse man står overfor og hvilke hensyn den er ment å verne. Selv om voldsbegrepet må sies å ha det samme utgangspunkt; en fysisk handling, vil det med andre ord være ulike krav til en handling før den anses som vold i de ulike bestemmelsene.

Hensikten med denne avhandlingen er å undersøke hva som ligger i voldsbegrepet slik det er brukt i straffeloven §§ 228, 127, 192 og 267,¹ og forsøke å kartlegge hvor den nedre grense for begrepet går i disse bestemmelsene. Mer konkret: Hva er innholdet i voldsbegrepet i §§ 228, 127, 192 og 267 etter gjeldende rett?² En viktig del av problemstillingen vil være hvordan voldsbegrepet i de ulike bestemmelsene forholder seg til hverandre.

I avhandlingen vil jeg også drøfte hvorfor voldsbegrepet tillegges ulik betydning fra bestemmelse til bestemmelse, til tross for at retts tekniske hensyn som konsekvens og harmoni tilsier at et begrep innen samme lov bør ha samme innhold.

¹ Straffeloven § 228 setter straff for den som øver vold mot en annen person, § 127 setter straff for ved vold å hindre en offentlig tjenestemann i tjeneste, § 192 setter straff for den som ved vold tiltvinger seg seksuell omgang og § 267 setter straff for den som bemektiger seg en gjenstand ved vold. Bestemmelsene vil bli presentert hver for seg og grundigere senere.

² Med gjeldende rett forstås de regler som kommer til uttrykk gjennom lovtekst, tolket ved hjelp av de andre rettskildefaktorene.

1.2 Avgrensninger

I denne avhandlingen skal jeg se på voldsbegrepets innhold i utvalgte straffebestemmelser. De utvalgte bestemmelsene er, som nevnt, straffeloven §§ 228, 127, 192 og 267. Disse er blant straffelovens sentrale og ofte anvendte bestemmelser. Av tidsmessige og plassmessige hensyn er det ikke mulig å behandle alle bestemmelser i straffeloven som anvender voldsbegrepet. Mange bestemmelser bruker dessuten begrepet på samme måte, og det ville ikke være hensiktsmessig å behandle flere bestemmelser som bruker voldsbegrepet likt. De bestemmelsene som er valgt, bruker voldsbegrepet på ulike måter, de beskytter ulike verdier og er egnet til å få fram det spennet som foreligger ved bruken av voldsbegrepet. Bestemmelsene er med andre ord valgt ut fordi de er egnet til å vise at det foreligger forskjeller. Andre lover eller bestemmelser der voldsbegrepet blir brukt, vil ikke bli behandlet ut over det som er nødvendig for fremstillingen av de utvalgte straffebud.

Da det hovedsakelig er voldsbegrepets nedre grense som er av interesse for denne avhandlingen, vil ikke bestemmelser som omhandler grovere tilfeller av vold bli behandlet. For eksempel der et ran subsumeres som grovt ran fordi det er anvendt grov vold.³ Straffskjerpene bestemmelser som kommer til anvendelse hvis volden har hatt en viss følge, for eksempel skade eller død, faller også utenfor.

Voldsbegrepet er en del av det objektive gjerningsinnhold i straffebudene. Dette utelukker behandling av de tre straffbarhetsvilkår om tilregnelighet, fravær av straffrihetsgrunner og subjektiv skyld. Videre hører tolking av voldsbegrepet til skyldspørsmålet. Betragtninger rundt straffespørsmålet vil derfor falle utenfor avhandlingens tema. Dette medfører blant annet at betraktninger rundt provokasjon og retorsjon⁴ ikke vil bli behandlet, da disse kun har betydning for straffutmålingen.

Til slutt rammer de utvalgte bestemmelser den fysiske vold. Betragtninger rundt psykisk vold vil derfor ikke behandles.

³ Straffeloven § 268.

⁴ Straffeloven §§ 127, annet ledd og 228, tredje ledd.

1.3 Rettskilder

En vesentlig del av avhandlingen vil bestå av en gjennomgang av gjeldende rett. De relevante rettskildefaktorene for å fastslå gjeldende rett i denne sammenheng er lovens ordlyd, forarbeider, rettspraksis, rettslige vurderinger og rettsoppfatninger, herunder strafferettslig litteratur.⁵

Med hensyn til forarbeider kan Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov II Motiver skrevet av Straffelovkommisjonen nedsatt i 1885, heretter SKM, fortsatt gi relevant veiledning når straffeloven skal tolkes. Men da motivene er gamle vil vekten som rettskildefaktor variere med vekten av andre rettskildefaktorer.⁶ SKM har imidlertid ingen direkte uttalelser om forståelsen av voldsbegrepet i de utvalgte straffebestemmelsene. De eneste forarbeider med direkte uttalelser om voldsbegrepet tilhører straffeloven § 192, som en følge av den omfattende revisjon av bestemmelsen i 2000.⁷ Straffelovkommisjonen arbeider med revisjon av straffeloven. Uttalelser i den forbindelse kan også være relevante, men det er til nå gitt svært få, eller ingen uttalelser om forståelsen av voldsbegrepet.⁸ Der det ikke vises til forarbeidene ved behandling av voldsbegrepet i de ulike bestemmelsene senere, er det altså fordi det ikke finnes relevante uttalelser.

Rettspraksis er en viktig rettskilde i strafferetten som ellers, og den vil være sentral ved tolkingen av voldsbegrepet. Har Høyesterett tatt stilling til hvordan et begrep skal forstås, anses dette gjerne for å være den forståelse som skal legges til grunn i fremtiden – det er gjeldende rett.⁹ Uttalelser fra lavere domstanser kan også være av interesse, men vil som regel ikke veie like tungt som uttalelser fra Høyesterett.

⁵ Eckhoff (2005) s. 23.

⁶ Boe (2003) s. 235.

⁷ Lov nr 76 2000.

⁸ NOU 2002:4.

⁹ Eckhoff (2005) s. 161.

Vekten av litteratur som rettskilde er omdiskutert, men litteraturen er i mange sammenhenger nyttig for å belyse rettstilstanden. Dessuten vil litteraturen på strafferettens område kunne stilles i en særstilling, da andre rettskilder ofte er gamle og domstolene gjerne bruker teorien for å belyse sine standpunkt.

2 Metodiske spørsmål

2.1 Innledning

Utgangspunktet for tolkingen av straffebestemmelser er alminnelig juridiske metode.¹⁰ Når de enkelte begrep i straffelovens bestemmelser skal tolkes, tar man dermed utgangspunkt i den naturlige, språklige forståelse.¹¹ Når voldsbegrepet skal avgrenses vil utgangspunktet være: Hvilke handlinger er naturlig å karakterisere som vold? Klare eksempler er gjerne slag og spark. Men hva med for eksempel spytting, knuffing eller å vri noens nese? Når slike grensetilfeller skal vurderes, ser man fort at den alminnelige språkbruk ikke er tilstrekkelig for å fastslå hvorvidt tilfellet kan anses som "vold". Voldsbegrepet må tolkes. Men hvordan begrepet tolkes og hvilke momenter som er avgjørende, vil variere fra bestemmelse til bestemmelse.

2.2 Lovprinsippet

Lovprinsippet er ett av fire hovedvilkår som må være oppfylt før det kan oppstå straffansvar etter norsk strafferett.¹² Lovprinsippet er hjemlet i Grunnloven § 96 og bestemmelsens første punktum lyder:

"Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom."

Kjernen i lovprinsippet er at tiltalte må frifinnes dersom handlingen han har begått ikke oppfyller gjerningsbeskrivelsen i straffebudet.¹³ Dette innebærer for det første at skal

¹⁰ Andenæs (2005a) s. 112

¹¹ Straffeloven har ingen legaldefinisjon av "vold".

¹² Andenæs (2005a) s. 101. De tre andre: fravær av straffrihetsgrunner, skyld og tilregnelighet, vil som sagt i punkt 1.2 ikke behandles i denne avhandlingen.

¹³ Slettan/Øie (1997) s. 103

domstolene dømme til straff, må det straffbare være hjemlet i formell norsk lov. Man kan for eksempel ikke dømmes alene på bakgrunn av sedvane eller fordi domstolene mener handlingen er forkastelig, skadelig, uønsket eller på annen måte straffverdig (reelle hensyn).

Lovprinsippets viktigste side i forbindelse med denne avhandlingen, er dets betydning i forhold til tolkingen av straffebud. Lovprinsippet er ikke til hinder for at også straffebud tolkes, og at andre rettskilder enn ordlyden, kan ha betydning ved fastleggelsen av reglens innhold.¹⁴ Men på bakgrunn av lovprinsippet er det vanlig å si at ordlyden teller ekstra mye i strafferetten.¹⁵ I dette ligger at de rettsregler som dannes må ta utgangspunkt i lovteksten. På denne bakgrunn kan man reise problemstillingen om hvor langt domstolene kan løsrive seg fra en alminnelig forståelse av lovteksten, uten å komme i konflikt med lovprinsippet. Spørsmålet vil i denne forbindelse reise seg der domstolen ønsker å tolke voldsbegrepet utvidende eller analogisk, altså utvide begrepets betydning i forhold til hva som følger av en naturlig forståelse.¹⁶ En alminnelig forståelse av begrepet vold innebærer, slik jeg forstår det, at det som minstekrav må foreligge bruk av en viss mengde fysisk kraft/makt.¹⁷ Er det da akseptabelt å strekke voldsbegrepet til for eksempel å omfatte det å klemme noen inntil seg, nappe noen i armen eller spytte på noen? Generelt: Er lovprinsippet til hinder for utvidende eller analogisk tolking i strafferetten?

En innskrenkende fortolkning vil i denne forbindelse ikke medføre betenkeligheter. Hvis domstolene for eksempel tolket voldsbegrepet så snevert at slag ikke skulle anses som vold, ville det komme til tiltaltes fordel, da handlingen ville være straffri. Lovprinsippet setter bare skranker på tolkingen når det er til skade for tiltalte. Dette kan utledes av hensynene bak kravet, særlig hensynet til rettssikkerhet, og forutberegnelighet.¹⁸ Man skal på forhånd kunne vite hvilke konsekvenser visse handlinger kan få, og straff skal ikke kunne idømmes

¹⁴ Høgberg (2000) s. 528

¹⁵ Boe (2003) s. 207.

¹⁶ Jo lengre vekk man er fra ordlyden, desto vanligere er det å betegne resultatet som analogi, men grensen er flytende.

¹⁷ Det er dette jeg legger i alminnelig språklig forståelse av voldsbegrepet i det følgende.

¹⁸ Høgberg (2000) s. 623.

vilkårlig. Et annet, mer generelt, hensyn er hensynet til lovgiver. Man tolker bestemmelser med det formål å kartlegge hva lovgiver har ønsket å belegge med straff, og man må anta at lovgivers valg av ord og begrepet er grundig gjennomtenkt.¹⁹

Det har vært hevdet at Grunnloven § 96 setter forbud mot bruk av analogi, men ikke mot utvidende tolking.²⁰ Det er derimot mer vanlig å operere med gradforskjeller heller enn et skarpt skille, og det sies gjerne at jo lenger vekk fra ordlyden man beveger seg, desto mer betenkelig er det.²¹ Med andre ord: Desto lenger vekk man er fra den alminnelige forståelse av ordlyden, desto sterkere begrunnelse må man ha for å føre tilfellet inn under straffebudet.

Utgangspunktet er klart: Dommeren kan ikke ilegge straff hvis det kun finnes støtte i andre rettskilder enn lovteksten. Tolkingsresultatet må på et eller annet vis kunne ledes tilbake til lovens ord. Men ut over dette synes ikke lovprinsippet å være tolket særlig strengt.²² Så lenge minstekravet til forankring i lovtekst er oppfylt, kan for eksempel også reelle hensyn være avgjørende for om straff kan idømmes.²³ Grunnloven § 96 oppstiller dermed ikke et absolutt forbud mot utvidende tolking/analogi selv om man er på strafferettens område. Men strekkes ordlyden svært langt bør det ikke være tvil om at forholdet burde vært lagt inn under straffebudet.²⁴

En dom fra Høyesterett som kan brukes til illustrasjon på en utvidende tolking av voldsbegrepet, er inntatt i Rt. 1999 s. 240, heretter politispytterdommen. Saken gjaldt en mann som under innbringelse til politistasjonen hadde spyttet den ene polititjenestemannen i ansiktet. Det rettslige spørsmål var om dette var overtredelse av straffeloven § 127, første

¹⁹ Boe (2003) s. 223.

²⁰ Gomard (1969) s. 130.

²¹ Andenæs (2005a) s 117 og Eckhoff (2005) s 125

²² NOU 1983: 57. s 115

²³ Høgberg (2000) s 633.

²⁴ Andenæs (2005a) s. 120 og Gomard (1969) s. 135 for dansk rett.

ledd, første straffalternativ. Et flertall kom til at vilkåret om at det må foreligge vold var oppfylt ved spytingen.²⁵

Flertallets begrunnelse for at spyting var å anse som vold var hovedsakelig at spyting er en grov krenkelse og straffverdigheten av spyting burde ikke være mindre enn av slag. For flertallet tilsa dermed de reelle hensyn at voldsbegrepet kunne tolkes utvidende.

Mindretallet erkjente at å bli spyttet i ansiktet klart føles krenkende, men det var ikke tilstrekkelig til å anse spyting som vold.

Verken flertallet eller mindretallet tok veien om den naturlige språklige forståelse av voldsbegrepet, selv om det er utgangspunktet etter alminnelig metode. Videre var det ingen av dommerne som tok lovprinsippet direkte inn i sine vurderinger, men det ligger implisitt i mindretallets vurdering. I uttalelsen om at den grove krenkelsen ikke er nok til å anse spyting som vold, ligger en avveining mellom reelle hensyn og ordlyden. Ordlyden tilsa at spyting ikke var vold, og som nevnt skal det da vises forsiktighet med å dømme til tiltaltes ugunst på bakgrunn av reelle hensyn.

Når flertallet således strekker voldsbegrepet relativt langt utenfor den alminnelige forståelse, kan det sies Høyesterett er nær ved å krenke hensynet til forutberegnelighet. De færreste alminnelige borgere vil karakterisere spyting som en voldshandling. En utvidende tolking vil dermed ikke være på sin plass. Men på den annen side synes flertallet å ha sterke begrunnelser for å karakterisere handlingen som vold. Etter min oppfatning støtter de seg på begrunnelsen om at selv om handlingene er forskjellige i uttrykksmåte, er de kvalitativt like og bør dermed behandles likt.²⁶ At like tilfeller bør behandles likt er et hensyn som nettopp kan gi grunnlag for utvidende eller analogisk anvendelse av regler.²⁷ I

²⁵ Tredjevoterende, som var del av flertallet, sin uttalelse kan tolkes slik at hun mente spyting kan være vold, men at handlingen som var til bedømmelse, ikke oppfylte voldsvilkåret. Det vil føre for langt å drøfte dette her. I det følgende vil jeg derfor holde fast ved at det var et flertall i Høyesterett for å anse spyting som vold etter § 127.

²⁶ Sml. Boes behandling av Rt. 1973 s. 433 som gjaldt utvidende tolking av begrepet "skip." Boe (2003) s. 317.

²⁷ Eckhoff (2005) s. 334.

tillegg var det få kilder å støtte seg på, og dermed vil dommernes egne vurderinger få en større betydning.²⁸

Med tanke på det som tidligere er sagt om at lovprinsippet ikke praktiseres særlig strengt, reiser kanskje ikke avgjørelsen betenkeligheter.²⁹ Men etter min mening nærmer Høyesterett seg med politispytterdommen i alle fall grensen for hvor langt voldsbegrepet bør strekkes. Særlig med tanke på, slik mindretallet også sier, at det finnes andre bestemmelser som mer naturlig ville fanget opp tilfellet, slik som straffeloven § 228, første ledd, annet alternativ eller § 326.

Med hensyn til hvor vidt man kan tolke straffelovens begrep, er det ikke bare Grunnlovens krav som må tas i betraktning. Rettssikkerhet er en viktig menneskerettighet og det bør derfor også ses hen til eventuelle krav etter Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 1950, heretter EMK.

2.3 EMK

EMK hjemler et lovprinsipp i artikkel 7 (1), første punktum. EMK har forrang for formell norsk lov, men ikke Grunnloven, jf. Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr 30, heretter menneskerettsloven, §§ 2 og 3. Men selv om EMK ikke har forrang for Grunnloven, kan den få betydning for grunnlovstolking, ved at den vil ha stor tyngde som argumentasjonsfaktor i anvendelse av intern rett.³⁰

Det er ikke enighet om hvorvidt EMKs lovprinsipp skal anses strengere eller mildere enn kravet etter Grunnloven.³¹ Det fører for langt å gå inn i en grundig drøftelse av dette her. Vesentlig for denne avhandlingen, er at også EMK bygger på tanken om at borgerne ikke

²⁸ Eckhoff (2005) s. 380.

²⁹ En grundigere drøftelse av grunner for å anse voldsbegrepet i § 127 vidt, kommer senere.

³⁰ Emberland (2001) s. 56.

³¹ For eksempel: Én dommer i Rt. 2002 s. 1069 (strengere krav etter EMK), Aall (1995) s. 282 (lempeligere krav etter EMK).

skal utsettes for vilkårlig strafforfølgning og hensynet til forutberegnelighet.³² Når jeg i det følgende henviser til lovprinsippet, er det generelt i betydningen: Er hensynet til borgernes forutberegnelighet tilstrekkelig ivaretatt?

³² Møse (2002) s. 396-397.

3 Voldsbegrepets innhold i de utvalgte bestemmelsene

3.1 Innledning

Problemstillingen for dette kapittelet er hva som er innholdet i voldsbegrepet i straffeloven §§ 228, 127, 192 og 267, etter gjeldende rett. Klare eksempler på vold som slag og spark vil ikke være gjenstand for drøftelse. Det er tvilstilfellene og de nedre grensene som er av interesse her. Hvorfor voldsbegrepene tillegges den betydning de gjør og hvordan begrepene forholder seg til hverandre vil også drøftes.

Kjerschow skrev at voldsbegrepet i de fire bestemmelsene var likt og måtte forstås som *”enhver følbar fysisk innvirkning på person”*.³³ Er dette holdbart etter gjeldende rett?

3.1.1 Unnlatelseshandlinger

Unnlatelse (passivitet) er ikke direkte regulert i de fire straffebudene som behandles i denne avhandlingen. Hvorvidt unnlatelseshandlinger skal falle inn under straffebudet beror derfor på en tolking av den enkelte bestemmelse, i det konkrete tilfellet.³⁴ Det fører for langt å gå inn i en generell drøftelse av unnlatelseshandlinger her, og da spørsmålet om unnlatelseshandlinger er lite behandlet av domstolene, synes det lite praktisk.³⁵ Temaet vil derfor ikke bli belyst mer i det følgende.

³³ Kjerschow (1930) s. 360, 505, 574 og 670.

³⁴ Andenæs (2005a) s. 140

³⁵ Det kan imidlertid merkes at etter § 127 må motverge ved pågrepelse ha en aktiv karakter før den betegnes som vold, jf. Rt. 1963 s. 449 og Rt. 1953 s. 371.

3.2 Straffeloven § 228

Straffeloven § 228 verner enhver fysisk integritet og lyder etter første ledd:

”Den, som øver Vold mod en andens Person eller paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme (...) straffes for Legemsfornærmelse (...)”

Det settes ingen begrensninger i § 228 med hensyn til hvem som beskyttes av straffebudet. Enhver skal vernes for urettmessig å bli utsatt for fysisk vold, jf. ”Den”.

Bestemmelsen straffer det som betegnes som en legemsfornærmelse. En legemsfornærmelse er den mildeste form av legemskrenkelsene, som er en fellesbetegnelse på legemsfornærmelser og de strengere legemsbeskadigelsene, jf. straffeloven §§ 229 og 231.³⁶

Bestemmelsen har to alternativer for overtredelse. Enten legemsfornærmelse ved vold, eller ved på annen måte å ha fornærmet noen på legemet. Når bestemmelsen hjemler to alternativer er det ikke like viktig å ha en bestemt nedre grense for voldsalternativet. Alternativet om på annen måte å fornærme noen på legemet, vil fange opp de krenkelser som ikke kan karakteriseres som ”Vold”. Alternativene er med hensyn til overtredelse likestilt.³⁷ Retten går derfor ikke alltid inn i en drøftelse av hvilket alternativ handlingen som er til vurdering faller inn under, men dømmer generelt for overtredelse av § 228.³⁸ I denne avhandlingen vil alternativet å fornærme noen på legemet, kun bli behandlet der det er av betydning for voldsbegrepet.

Jeg vil nå drøfte hvordan voldsbegrepet i § 228 forstås etter gjeldende rett.

³⁶ Andenæs/Bratholm (2005) s. 42.

³⁷ Andenæs/Bratholm (2005) s. 44.

³⁸ Der dette har vært tilfelle for rettspraksis jeg bruker, har jeg på forhånd vurdert det slik at det er voldsalternativet retten drøfter/subsumerer under, selv om dette ikke sies eksplisitt for hver gang.

3.2.1 Handlingens art

Voldshandlingen må være rettet mot ”*Person*”. I dette ligger ikke et krav om at gjerningspersonen er i direkte fysisk kontakt med fornærmede, men handlingen må ramme legemet.³⁹ Det vil derfor betegnes som en voldshandling å kaste stein på noen, eller hisse en hund på noen.⁴⁰

Det er vanlig å si at en voldshandling etter bestemmelsen bør begrenses til de tilfeller der det skjer en kraftanvendelse/maktanvendelse mot en annens legeme.⁴¹ Med kraftanvendelse forstås i det følgende: handling som forutsetter bruk av kroppsstyrke.⁴² Det vil for eksempel være en kraftanvendelse å trekke noen i armen, men ikke bare å holde noen rundt armen. Så sant en handling kan karakteriseres som en kraftanvendelse synes mange ulike typer handlinger å godtas, som klyping, skubbing, å riste noen og lignende.⁴³ Det har også blitt ansett som vold etter § 228 å løfte fornærmede og løpe med henne i armene,⁴⁴ og å sette noen under en iskald dusj med makt.⁴⁵

Avgrensningen til at handlingen må være en kraftanvendelse er språklig sett rimelig, da § 228 også har alternativet ”*paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme*”. Handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse hører, ved lesing av ordlyden, mer naturlig inn under dette annet alternativ. Når lovgiver først har tatt inn et alternativ til vold i bestemmelsen viser det at voldsbegrepet er ment å begrenses mot de handlinger som mer naturlig bør karakteriseres som å fornærme noen på legemet på annen måte enn ved vold.⁴⁶ Det annet alternativ skal fange opp tilfeller hvor vemmelse eller annet legemlig ubehag

³⁹ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 548.

⁴⁰ SKM s. 272.

⁴¹ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 547, Slettan/ Øie (1997) s. 391. Motsatt Kjerschow (1930) s. 574, som vil omfatte enhver følbar innvirkning på annens legeme.

⁴² Begrepene kraftanvendelse/maktanvendelse synes brukt noe om hverandre i både praksis og teori, uten at det er tilsiktet en realitetsforskjell. Begrepet maktanvendelse synes i enkelte tilfeller å inneha et større element av tvang. Derfor vil det brukes i drøftelsen om voldtekt og ran.

⁴³ Eksempelene er hentet fra rettspraksis som omtales senere.

⁴⁴ Rt. 1992 s. 851.

⁴⁵ Rt. 1968 s. 332.

⁴⁶ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 547.

vekkes, som besudling og frembringelse av øredøvende lyd.⁴⁷ Flere eksempler kan være å bli utsatt for blendende lys eller motbydelig stank, spyle noen med vann slik at de blir gjennomvåte, kysse noen mot den andres vilje og å spytte på noen.⁴⁸ Dette er typisk handlinger som anses inngripende mot person, men som ikke nødvendigvis innebærer en kraftanvendelse.

Voldsbegrepet i § 228 omfatter altså en rekke type handlinger, kun med den begrensning at det må foreligge en kraftanvendelse. Det videre spørsmål er om denne kraftanvendelsen må være av en viss styrke?

3.2.2 Kraftanvendelsens styrke

Bestemmelsen i § 228 setter som nevnt generelt straff for å utøve vold mot en annen person. For at ikke enhver bagatellmessig handling skal omfattes av voldsbegrepet kreves det at kraftanvendelsen er av en viss styrke.⁴⁹ Eksempelvis vil det ikke være vold etter § 228 å trekke noen i armen, hvis ikke man trekker så hardt at vedkommende mister balansen eller faller.⁵⁰

Det kreves imidlertid ikke at kraftanvendelsen er av en slik styrke at den etterlater seg et synlig merke eller fremkaller smerte.⁵¹ Det kan være vold å klaske noen på kinnet, selv om fornærmede verken bærer merke av det eller skriker ut i smerte.

Hva som kreves av kraftanvendelsen kan belyses ved rettspraksis.⁵² Felles for eksemplene er at de ligger langs voldsbegrepets nedre grense, men i alle tilfellene ble handlingen karakterisert som "Vold".

⁴⁷ SKM s. 213.

⁴⁸ Slettan/Øie (1997) s. 392.

⁴⁹ Rt. 1971 s. 882. Bratholm/Matningsdal (1995) s. 547.

⁵⁰ Enkelte kraftanvendelser som ikke er av en viss styrke vil kunne fanges opp av annet alternativ i § 228. For eksempel å kaste bløtkake på noen, jf. TOSLO-2006-97920.

⁵¹ Skeie (1946) s. 40.

⁵² Det foreligger lite praksis rundt den nedre grense etter § 228, da forholdene langs den nedre grense sjelden påtales, jf. Andenæs/Bratholm (2005) s. 44.

I Rt. 1985 s. 1395 hadde tiltalte under militær oppstilling, puffet eller skjøvet fornærmede bakover med flat og utstrakt hånd. Fornærmede måtte ta et skritt bakover for ikke å falle. Høyesteretts uttalelser er knappe, men avgjørende synes å være at puffet var av en slik styrke at hadde ikke fornærmede tatt et skritt bakover, ville han ha falt. Det kan tenkes at handlingen ikke ville vært karakterisert som ”Vold” dersom puffet ikke hadde denne følge.

I Rt. 1988 s. 922 hadde en lensmann lagt sin venstre underarm mot fornærmedes bryst og presset han mot ryggstøet i stolen. Lensmannen la dermed et press mot fornærmedes legeme. Hadde han ikke presset fornærmede bakover i stolen, men bare holdt armen mot ham hadde nok ikke den fornødne styrke foreligget.

I Rt. 1991 s. 1135 hadde en politioverkonstabel mens fornærmede lå på magen på politikammeret satt foten mot fornærmedes hode/ansikt og med noen sekunders varighet presset dette mot gulvet. Det var antagelig ikke snakk om noe sterkt press, og det etterlot seg ikke noe merke på fornærmede.

Avgjørelsene viser at det ikke nødvendigvis skal mye styrke til før en kraftanvendelse anses som vold etter § 228. Det man kan trekke ut av avgjørelsene er at kraftanvendelsen må være følbare for fornærmede. Med det mener jeg at handlingen medfører en reaksjon hos fornærmede, handlingen oppleves som ubehagelig. Dette vises ved at dyttingen var av en slik styrke at den medførte at fornærmede måtte ta et skritt bakover. Også når det legges press mot ens kropp, som ble gjort i de to siste eksemplene, vil man få en følbare reaksjon. For eksempel kan det bli vanskelig å trekke pusten.

Da handlingene, som vist, kan være svært forskjellige er det vanskelig å sette en skjematisk standard på når en kraftanvendelse er ”Vold”. Derfor må grensen kartlegges ved en skjønnsmessig vurdering fra tilfelle til tilfelle.⁵³ Flere momenter vil kunne ha betydning i

⁵³ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 547-548.

vurderingen. Dette viser blant annet tilfellet inntatt i Rt. 2005 s. 1567.⁵⁴ Saken gjaldt en stefar som hadde slått sine to sønner på baken med flat hånd. Et spørsmål i saken var hvorvidt hensikten med handlingen var avstraffelse av guttene, eller om det var snakk om slag i oppdragelsesøyemed. At guttene hadde opplevd handlingen som ydmykende ble videre trukket fram i vurderingen. Avgjørelsen viser at momenter i helhetsvurderingen kan være hensikten med handlingen og hvordan de fornærmede oppfattet handlingen. Også den objektive fremtreden kan ha betydning.⁵⁵ I dette tilfellet trakk den objektive fremtreden i retning av at det forelå "Vold". Å slå en annen person er en typisk voldshandling.

Særlige viktige momenter i helhetsvurderingen vil være graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter.⁵⁶ I Rt. 1986 s. 342 var det faktum at tiltalte hadde tatt tak i nesa på fornærmede og vridd den til side, avgjørende for at forholdet falt inn under § 228. Avgjørelsen viser at dersom handlingen er unødvendig og krenkende kreves det mindre av voldsomhet og styrke.⁵⁷ Gradene av voldsomhet er særlig fremtredene i et tilfelle der tiltalte hadde skubbet fornærmede, slik at fornærmede falt i asfalten.⁵⁸

For at en handling skal anses som vold etter § 228 kreves det altså en kraftanvendelse av en viss styrke. Hvorvidt den nødvendige styrke foreligger, avgjøres på bakgrunn av en helhetsvurdering. Momenter i vurderingen kan være hensikten med handlingen, hvordan fornærmede oppfattet handlingen, den objektive fremtreden, graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter.

Omstendighetene rundt handlingen kan også få betydning i vurderingen av om en handling er "Vold".⁵⁹ Et klassisk eksempel er at dytting og skubbing i vennskapelig sammenheng ikke kan karakteriseres som vold, men foretas samme handling i en fiendtlig hensikt, kan den falle inn under voldsbegrepet. At omstendighetene ved handlingen må tas i betraktning

⁵⁴ Avgjørelsen vil bli nærmere behandlet senere.

⁵⁵ Rt. 1986 s. 342 på s. 345.

⁵⁶ Ot.prp. nr. 17 (1971-1972) s 6-7.

⁵⁷ I samme retning Rt. 1991 s. 1135, omtalt ovenfor.

⁵⁸ Rt. 1983 s. 1268.

⁵⁹ Rt. 1986 s. 342 på s. 345.

ved fastleggelse av voldsbegrepet, vil i denne avhandlingen bli problematisert i de tilfeller der politiet i tjeneste utøver makt og i forholdet mellom foreldre og barn.

3.2.3 Politiets maktanvendelse

Med bruk av makt menes i denne sammenheng tvangsmessige fysiske inngrep mot person.⁶⁰ I sin tjeneste kan politiet måtte bruke fysisk makt. Er en person for eksempel i ferd med å slå til en annen, kan det være nødvendig å legge vedkommende i bakken med makt. En slik handling kan objektivt sett karakteriseres som straffbar vold etter § 228. Men da den er utført i tjeneste er det i de aller fleste tilfeller naturlig at forholdet ikke skal rammes av en straffebestemmelse. Samtidig er det viktig å anerkjenne at politiets maktanvendelse ikke bør strekkes for langt. Man skal ikke bli utsatt for utrettmessig fysisk vold, uansett hvem som utøver den. Politiets behov for en viss maktbruk på den ene siden må veies mot hensynet til å beskytte borgernes fysiske integritet på den andre. De regler som gjelder ved bruk av makt fra politiet, som jeg nå vil redegjøre for, synes å bygge på denne avveiningen.

Lov om politiet 4. august 1995 nr 53, heretter politiloven, beskriver en lovlig maktanvendelse i tjeneste i § 6, fjerde ledd slik:

”Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig.”

Hvis den tjenestehandling som er utført oppfyller lovens krav, medfører det en innskrenkende tolking av straffeloven.⁶¹ Handlinger som ellers ville vært karakterisert som vold etter § 228, anses med andre ord som legitime.⁶²

⁶⁰ Auglend mfl (2004) s. 426.

⁶¹ Auglend mfl (2004) s. 430.

⁶² Den vurdering politiloven gir anvisning på lå, slik jeg har forstått det, allerede til grunn i praksis rundt § 228, før politiloven ble vedtatt, jf. f. eks Rt. 1986 s. 342. Praksis fra før politiloven vil dermed fortsatt være relevant.

At maktanvendelsen må være nødvendig i forhold til en tjenestehandling viser Rt. 1986 s. 342: En politikonstabel hadde tatt tak i fornærmedes nese og vridd til. Hensikten med handlingen var å roe fornærmede. Å vri fornærmedes nese kunne ikke anses nødvendig for å nå dette formål. Handlingen ble dermed bedømt som straffbar vold etter § 228.

Politiets maktbruk skal altså anses nødvendig, men overskrider politiet det nødvendige, er det ikke automatisk en straffbar voldshandling etter § 228. Høyesterett har uttalt:

*”Når det (...) dreier seg om en maktbruk som ligger i det nedre område for straffeloven § 228, bør ikke enhver overskridelse av det strengt nødvendige lede til straffansvar.”*⁶³ Det var dermed ikke straffbar vold etter § 228, at en politimester hadde revet fornærmede opp av en stol, ristet han for så å slenge/dytte han ned i en annen stol.⁶⁴

Slik jeg tolker Høyesterett, må det ved overskridelse av nødvendig maktbruk foretas en vurdering ut i fra omstendighetene, slik at ikke enhver overskridelse bør karakteriseres som *”Vold”*. Dette kan begrunnes i den situasjon tjenestemannen er i. At politiet må ha en særlig selvbeherskelse i tjeneste er selvsagt.⁶⁵ Men situasjonen kan tilsi at politiet må tenke og handle fort. Viser det seg i ettertid at handlingen gikk for langt, bør ikke enhver overskridelse rammes. Det virker som polititjenestemennene gis et vist rom for feilvurderinger.⁶⁶ Med andre ord: Den særlige situasjon polititjenestemannen er i, kan begrunne en innskrenkende tolking av voldsbegrepet i § 228.

Et eksempel på at politiet anvendte for mye makt er inntatt i Rt. 2003 s. 948: En politipatrulje svingte opp på siden av en feilparkert bil, hvor fornærmede satt inni. En av politibetjentene signaliserte til fornærmede at han skulle sveive ned vinduet. Fornærmede gjorde ikke dette, men svarte heller med å geipe og lage grimaser til betjenten. Betjenten gjorde samme henvendelse til fornærmede, som igjen svarte med geiping og grimaser. Betjenten gikk deretter bort til fornærmedes bil og ba vedkommende komme ut. Heller ikke

⁶³ Rt. 1995 s. 661.

⁶⁴ Hadde handlingen vært utført av en alminnelig person er det grunn til å tro at handlingen ville medført overtredelse av § 228.

⁶⁵ Rt. 1986 s. 342.

⁶⁶ Jf. Rt. 1995 s. 1195.

dette pålegg ble besvart. Betjenten tok da tak i fornærmede med begge hender og dro ham ut av bilen, slik at han havnet på bakken. Handlingen tilfredsstilte etter førstvoterendes mening ikke de krav som politiloven setter til en legitim maktbruk. Betjenten hadde reagert for raskt og handlingen var unødvendig og uforholdsmessig. Neste spørsmål for førstvoterende var hvorvidt handlingen skulle bedømmes som en rettsstridig overtredelse av § 228. Objektivt sett var handlingen overtredelse. Førstvoterende fant videre ingen særlige omstendigheter som kunne medføre en innskrenkende tolkning av voldsbegrepet i § 228. Tjenestemannen ble dømt for overtredelse av § 228.⁶⁷

På bakgrunn av rettspraksis forstår jeg rettstilstanden ved maktbruk fra politiet slik: Politiloven slår fast at politiet i tjeneste er berettiget til maktbruk som er nødvendig og forsvarlig. Hvis politiet har gått ut over politilovens hjemmel, kan det bli snakk om å anvende § 228, i særlig to sammenhenger: For det første der de utfører en handling som er helt unødvendig i forbindelse med tjeneste. Dette viser eksempelet om nesklypingen. For det andre der en viss maktbruk kan anses nødvendig, men der tjenestemannen har overskredet det nødvendige. I disse siste tilfellene bør det derimot være et rom for skjønn, slik at ikke enhver overskridelse bør anses som overtredelse av § 228. Dette synes for meg å bygge på det hensyn at polititjenestemenn i visse tilfeller bør tillates et rom for feilvurderinger.

Når maktanvendelsen utføres av politiet kan det altså medføre at voldsbegrepet i § 228 tolkes innskrenkende. Det neste spørsmålet er om det samme kan gjelde når maktanvendelsen foretas av foreldre mot sine barn.

⁶⁷ Det var én dissenterende dommer i saken. Han var enig i at det objektivt sett var overtredelse av § 228, men ville frifinne betjenten, særlig på bakgrunn av fornærmedes oppførsel.

3.2.4 Foreldres refselsesrett

Hvordan voldsbegrepet i § 228 skal forstås i forhold til foreldres refselse av sine barn,⁶⁸ er stadig debattert, og vil av den grunn vies litt plass i denne avhandlingen.

Med refselse menes i denne sammenheng irettesettelse ved hjelp av fysisk makt, og ikke verbal refselse. Videre er det foreldres refselse av barn som blir tatt opp, og ikke for eksempel læreres refselse av elever. Det kan være egne barn eller barn man har en tilsvarende omsorg for, som stebarn eller fosterbarn. Det er videre vold utøvet som ledd i barneoppdragelse (i oppdragelsesøyemed) som drøftes, ikke vold mot barn som sådan. Problemstillingen er: Skal § 228 tolkes innskrenkende når vold er foretatt som ledd i barneoppdragelse?

Etter lov av 20. juni 1891 var foreldre berettiget til måteholden fysisk refselse av barn i oppdragelsen. Måteholden refselse ble dermed ikke rammet av for eksempel § 228.⁶⁹ Loven ble opphevet i 1972.⁷⁰ Forarbeidene til opphevelsesloven presiserte at ved fjerning av refselseshjemmelen måtte handlingens straffbarhet vurderes etter straffelovens alminnelige regler. Opphevelsen skulle imidlertid ikke bety at enhver fysisk maktanvendelse i oppdragelsen skulle være forbudt og straffbar, det skulle fortsatt bestå en viss refselsesmyndighet og refselsesrett.⁷¹

Etter dette hersket det usikkerhet rundt rettstilstanden.⁷² Det rettslige spørsmålet på dette tidspunkt var om det fortsatt skulle foretas en innskrenkende tolking av straffelovens bestemmelser. Med andre ord: Om det særlige forhold at handlingen var foretatt i oppdragelsesøyemed påvirket grensedragningen av voldsbegrepet etter § 228.⁷³

⁶⁸ Med barn menes enhver under 18 år, jf. Lov om vergemål for umyndige 22. april 1927 nr 3. I praksis synes det å være mindre barn (under tenårene) som blir utsatt for fysisk refselse.

⁶⁹ Ot.prp. nr 17 (1971-1972) s. 3.

⁷⁰ Samtidig ble også straffelovens § 386 som satte mildere straff ved overskridelse av refselsesretten opphevet.

⁷¹ Ot.prp. nr 17 (1971-1972) s. 7.

⁷² Ot.prp. nr 8 (1986-1987) s. 3.

⁷³ Backer (2006) s. 62.

På bakgrunn av et ønske om avklaring, ble det i 1987 tilføyd et tredje ledd i Lov om barn og foreldre 8. april 1981 nr 7, heretter barneloven, § 30 som innledes med:

”Barnet må ikkje bli utsett for vald (...)”

Bestemmelsen har ingen sanksjoner knyttet direkte til seg. Hvorvidt sanksjoner skal idømmes må vurderes etter straffeloven, særlig § 228.⁷⁴ Et første spørsmål blir da: Hva er forholdet mellom voldsbegrepet i barneloven og straffeloven § 228?

Forbudet mot bruk av vold i barneloven er ikke ment å ramme noe mer enn forbudet mot bruk av vold etter § 228.⁷⁵ Men bestemmelsen i barneloven må forventes å være retningsgivende for tolkingen av straffeloven § 228 når det gjelder vold i oppdragelsesøyemed.⁷⁶ Med andre ord kan forståelsen av voldsbegrepet i barneloven § 30 få betydning for forståelsen av voldsbegrepet i straffeloven § 228.

På denne bakgrunn blir neste spørsmål hvor den nedre grense for vold etter barneloven går, herunder hvordan den grensen forholder seg til § 228. I forbindelse med drøftelsen vil jeg først se på uttalelser i forarbeidene til barneloven § 30, tredje ledd, deretter rettspraksis og til slutt hvilke rettsoppfatninger som har kommet til uttrykk gjennom juridisk teori.

Barneloven § 30 bygger i følge forarbeidene særlig på hensynet om at barn bør ha samme rett som voksne til beskyttelse av sin fysiske integritet.⁷⁷ Dette trekker i retning av at grensedragningen etter barneloven og straffeloven bør være lik, slik at voldsbegrepet i § 228 ikke kan tolkes innskrenkende selv om volden er utført i oppdragelsesøyemed. I tillegg til generelle uttalelser om bestemmelsens formål drøftes i forarbeidene også mer konkret grensedragningen av voldsbegrepet. Forarbeidene er på dette punkt svært omfattende. Jeg har derfor plukket ut særlige relevante momenter.

⁷⁴ Straffeloven §§ 229 og 219 kan også tenkes, men er disse straffebud overtrådt, er det ofte ikke tvil om at det foreligger en voldsutøvelse.

⁷⁵ Ot.prp. nr 8 (1986-1987) s. 7 og Innst. O. nr 20 (1986-1987) s. 3.

⁷⁶ Ot.forh. nr 7 (1986-1987) s. 86.

⁷⁷ Ot.prp. nr 8 (1986-1987) s. 6.

Forarbeidene synes enstemmig på enkelte punkter: For det første at det ikke lenger foreligger en refselsesrett som sådan.⁷⁸ Man kan ikke si at foreldre har rett til fysisk irettesettelse av sine barn. For det andre synes det å herske enighet om at maktanvendelse som tas i bruk for å hindre at barnet skader seg selv, andre eller ting ikke skal anses som straffbar voldshandling.⁷⁹ Er for eksempel barnet i ferd med å legge en hånd på en varm plate og foreldrene som en reaksjon på dette klapper barnet på hånden for å få det til å trekke hånden til seg, er klappet å foretrekke framfor at barnet brenner seg. Det bør riktignok settes en begrensning ved forholdsmessighet. Denne type handlinger vil ikke bli problematisert mer i det følgende.

Det som ikke fremgår klart av forarbeidene, er hvor den nedre grense for straffbar vold skal ligge, når voldshandlingen er foretatt i oppdragelsesøyemed. Alle instanser under lovforberedelsen er tilbakeholdne med å karakterisere all maktanvendelse i oppdragelsesøyemed som vold. Det uttales blant annet at barneloven § 30 ikke kan anses som et totalforbud mot bruk av fysisk makt mot barn.⁸⁰ Gjennomgående er at "lette klaps" skal unntas fra voldsbegrepet.⁸¹ Det forekommer imidlertid også uttalelser om at maktanvendelse mot barn bør begrenses til de tilfeller der barnet er i ferd med å skade seg selv eller andre.⁸²

Forarbeidene er etter dette ikke ubetinget enstemmige når det gjelder hvor den nedre grense for straffbar vold etter barneloven § 30 jf. straffeloven § 228 skal ligge. Det må da være opp til domstolene å klargjøre rettstilstanden.⁸³

⁷⁸ Ot.prp. nr 8 (1986-1987) s. 6, Innst. O. nr 20 (1986-1987) s. 2, Ot.forh. nr 7 (1986-1987) s. 85.

⁷⁹ Ot.prp. nr 8 (1986-1987) s. 7, Innst. O. nr 20 (1986-1987) s. 3, Ot.forh. nr 7 (1986-1987) s. 86.

⁸⁰ Innst. O. nr. 20 (1986-1987) s. 3.

⁸¹ Ot.prp. nr 8 (1986-87) s. 7, Innst. O. nr 20 (1986-1987) s. 4, Ot.forh. nr 7 (1986-1987) s. 86.

⁸² Ot.forh. nr 7 (1986-1987) s. 98.

⁸³ Det finnes ulike teorier mht forarbeidsstrid. Disse vil ikke bli presentert her, da Høyesterett har tatt stilling til lovanvendelsen.

Høyesterett behandlet en sak om refselse i 2005 der forholdet til barneloven sto sentralt.⁸⁴ Saken gjaldt en stefar som hadde slått sine stesønner på seks og ni år på baken med flat hånd, mens de lå over hans fang. Guttene hadde buksene på, og ingen av slagene ga synlige merker. Barna reagerte kraftig på handlingene, som skulle være en reaksjon på barnas oppførsel tidligere på dagen.

Objektivt sett falt handlingene innenfor gjerningsbeskrivelsen i § 228. Spørsmålet var om stefaren likevel skulle frifinnes fordi handlingene var foretatt i oppdragelsesøyemed. Altså om voldsbegrepet i § 228 i dette tilfellet måtte tolkes innskrenkende.

Høyesterett avviser i kjennelsen at foreldre har en generell refselsesrett, jf. *”selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd”*.⁸⁵ Drøftelsen går hovedsakelig på hvor grensen for straffbar vold etter barneloven § 30, jf. straffeloven § 228 skal gå. Etter en gjennomgang av barnelovens forarbeider, viser førstvoterende til FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989, heretter barnekonvensjonen, artikkel 19. Den lyder etter norsk offisiell oversettelse:

”Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, (...) tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold (...) mens en eller begge foreldre (...) har omsorg for barnet.”

Artikkel 19 er ikke utformet som en straffebestemmelse. Den gir videre statene en valgfrihet med hensyn til tiltak som iverksettes, bare målet om å beskytte barn nås. Derfor er det ikke grunnlag for å anse den som en selvstendig regel med forrang for barneloven, selv om barnekonvensjonen er gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven.⁸⁶ På bakgrunn av presumsjonsprinsippet⁸⁷ kan konvensjonen likevel få betydning ved tolkingen av barneloven § 30, jf. straffeloven § 228.

⁸⁴ Rt. 2005 s 1567

⁸⁵ Avsnitt (24).

⁸⁶ Backer (2006).

⁸⁷ Norsk rett bør tolkes i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser.

Barnekonvensjonen bygger, som barneloven, særlig på hensynet om barns verdighet og fysiske integritet.⁸⁸ FNs komité for barns rettigheter har om forståelsen av artikkel 19 uttalt:

*” (...) the Convention on the Rights of the Child requires a review of legislation to ensure that no level of violence to children is condoned. In particular, the Committee has emphasized that corporal punishment, however light, in the family (...) is incompatible with the Convention.”*⁸⁹

Det har også vært uttalt om artikkel 19 at det er kunstig å skille mellom generell vold mot barn, og vold foretatt i oppdragelsen.⁹⁰ På bakgrunn av disse uttalelsene forstår jeg barnekonvensjonen slik at all form for fysisk vold og avstraffelse mot barn, uansett hvor mild den måtte være, er i strid med konvensjonen. Straffeloven § 228 bør på den bakgrunn ikke tolkes innskrenkende selv om volden er utført i oppdragsøyemed.

Førstvoterende i Rt. 2005 s. 1567 konkluderte imidlertid med at forståelsen av voldsbegrepet i barnelovens forarbeider ikke er i strid med barnekonvensjonen. Etter hans mening var det ikke ment å rammes av straffeloven § 228 om foreldre i oppdragsøyemed tildeler sine barn lettere klaps.⁹¹ Den nedre grense for hva som skal tillates trakk førstvoterende etter en totalvurdering der det legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse. Førstvoterendes forståelse av barnekonvensjonen og barneloven begrunnes ikke på dette punkt. Men førstvoterende vil altså unnta ”lette klaps” mot barn fra voldsbegrepet i barneloven § 30, jf. straffeloven § 228, i tråd med barnelovens forarbeider. Han finner videre at de lette klapsene heller ikke er i strid med barnekonvensjonen.

⁸⁸ Hodgkin/Newell (2002) s. 257.

⁸⁹ Hodgkin/Newell (2002) s. 265.

⁹⁰ Hodgkin/Newell (2002) s. 267.

⁹¹ Jf. Bratholm/Matningsdal (1995) s. 550-551.

Høyesteretts lovanvendelse i kjennelsen har vært sterkt kritisert. Noe av kritikken går ut på at den totalvurderingen førstvoterende gir anvisning på gir større rom for bruk av fysisk makt, enn noen av de uttalelser som kom frem av barnelovens forarbeider.⁹² For eksempel begrenses ikke de ”lette klaps” til å være en spontan reaksjon, slik som fremhevet i Odeltingsproposisjonen.⁹³ Dette får den konsekvens at voldsbegrepet i barneloven blir snevrere enn etter en tradisjonell forståelse av § 228.⁹⁴ Sagt med andre ord: Etter gjeldende rett godtas det bruk av fysisk makt overfor barn, som ikke vil tillates mot voksne. Barn får dermed et dårligere vern enn voksne for sin fysiske integritet. Rettsstanden vil ikke tillate at kolleger, ektefeller eller andre voksne ubetinget tildeles ”lette klaps” etter § 228. Å trekke voldsbegrepet annerledes når handlingen er foretatt mot barn, er i strid med hensynene bak barneloven, som særlig fremhever respekt for barns fysiske integritet.⁹⁵ Flere har fremhevet at Høyesterett kunne lagt større vekt på barnekonvensjonen, og på den bakgrunn avvist all maktbruk mot barn, som ville være objektiv overtredelse av straffeloven § 228.⁹⁶

Selv om Høyesteretts lovanvendelse kritiseres, er kjennelsens resultat ikke omstridt. Begrunnelsen for å dømme stefaren var at slagene var kraftige og ydmykende for barna. Handlingene hadde ikke en hindrende eller avvergende karakter, men hadde preg av fysisk avstraffelse, gjennomført flere timer etter at guttene hadde vært involvert i bråk på skolen.

Høyesterett kunne antagelig kommet til samme resultat, uten å gå inn i drøftelsen av den generelle lovforståelsen, da de utførte handlingene tydelig oversteg de ”lette klaps” som førstvoterende vil unnta fra voldsbegrepet. Drøftelsen rundt den nedre grense av voldsbegrepet var dermed ikke nødvendig. Spørsmålet er da, hvorvidt den generelle lovforståelse det gis uttrykk for i kjennelsen bør betegnes som et obiter dictum? Høyesterett går her inn på lovforståelsen for å vise at faktum i saken klart oversteg hva som eventuelt

⁹² Backer (2006) s. 66.

⁹³ Ot.prp. nr 8 (1986-1987) s. 7. At Høyesterett ikke begrenser maktanvendelsen til å ha et spesielt formål kritiseres også av Backer. Han mener maktanvendelsens formål burde være et moment i helhetsvurderingen. Det må være ”mindre spillerom for fysisk avstraffing enn for fysisk forebygging”, jf. Backer (2006) s. 72.

⁹⁴ Backer (2006) s. 66.

⁹⁵ Backer (2006) s. 66.

⁹⁶ Smith (2006) s. 16, Backer (2006) s. 72. Med enkelte moderasjoner som å hindre barn i å skade seg selv, andre og lignende.

kan godtas som straffritt. På den bakgrunn bør uttalelsene anses som en del av avgjørelsens rettsvirkninger. Men brukes uttalelsene om den generelle rettsanvendelsen som begrunnelse for å frifinne i senere saker, er det et obiter dictum.⁹⁷ Jeg kan ikke se at Høyesterett har hatt lignende tilfelle opp til vurdering etter avgjørelsen i 2005.⁹⁸ Hvorvidt Høyesterett vil følge opp uttalelsene i Rt. 2005 s. 1567, eller velge å endre standpunkt, er derfor umulig å si.

Oppsummert foreligger det ikke lenger en refselsesrett etter gjeldende rett. Men i visse tilfeller, må § 228 tolkes innskrenkende når det er snakk om maktanvendelse i oppdragelsesøyemed. Hva som skal godtas er, slik det er formulert av Høyesterett, veldig skjønsmessig. Jeg forstår kritikken om at for borgerne kan det være vanskelig å forstå hva som er tillatt eller ikke.⁹⁹ Når Høyesterett åpner for at ”lette klaps” ikke skal anses som vold harmonerer det videre dårlig med de hensyn som fremkom av forarbeidene til barneloven. Får barn tilstrekkelig vern for sin fysiske integritet når det tillates at de tildeles ”lette klaps”? Etter min oppfatning er gjeldende rett ikke i samsvar med barnekonvensjonen. FNs komité for barns rettigheter er klare på at vold mot barn, ikke skal godtas. Om førstvoterende har en god begrunnelse for å anse ”lette klaps” som unntatt fra barnekonvensjonen artikkel 19, kommer dette ikke fram av kjennelsen.

Rettstilstanden gir altså fortsatt en viss adgang til å tolke voldsbegrepet i § 228 innskrenkende når volden utøves av foreldre mot deres barn. Å gi en eksakt grense på hva som er tillatt, er ikke mulig ut i fra gjeldende rett. Dette må være opp til praksis i fremtiden å klargjøre. Etter kritikk fra barneombudet har nåværende justisminister Storberget uttalt at departementet i arbeid med ny straffelov vil vurdere om det er behov for å klargjøre og eventuelt forsterke barns vern mot fysisk avstraffelse.¹⁰⁰

⁹⁷ Backer (2006) s. 73.

⁹⁸ LE-2006-143196 viser til Rt. 2005 s. 1567, men handlingene i saken oversteg klar hva som eventuelt kunne tillates.

⁹⁹ Backer (2006) s. 60.

¹⁰⁰ Brev til Knut Storberge av 15.12.2005. Brev til Barneombudet av 4.1.2006.

3.2.5 Oppsummering og vurdering

Spørsmålet for punkt 3.2 var hvordan voldsbegrepet i § 228 forstås etter gjeldende rett.

Bestemmelsen i § 228 fastslår at ingen skal bli utsatt for voldshandlinger helt generelt.

Bestemmelsen verner alle og enhver sin fysiske integritet.

Når det gjelder det konkrete innhold av voldsbegrepet i § 228 har drøftelsen vist, at skal handlingen karakteriseres som ”Vold” må det foreligge en kraftanvendelse av en viss styrke. Kravene etter § 228 er imidlertid ikke nødvendigvis så høye. Det er for eksempel karakterisert som ”Vold” å dytte noen, slik at de må ta noen skritt for å gjenfinne balansen. Kravet om at kraftanvendelsen må være av en viss styrke, er med på å hindre at enhver ubetydelig handling rammes som vold etter § 228. Det å trekke noen i armen vil ikke betegnes som ”Vold”. Man må i så fall trekke med en viss styrke, slik at den man drar i armen mister balansen eller lignende. Hva som anses som tilstrekkelig styrke vil i hvert tilfelle bero på en helhetsvurdering. Momenter i denne vurderingen er hensikten med handlingen, hvordan fornærmede oppfattet handlingen, den objektive fremtreden og særlig graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter. Det krenkende ved handlingen kan veie opp for liten kraftanvendelse, jf. eksempelet om lensmannen som kløp og vred fornærmedes nese. De omstendigheter handlingen er utført under kan være med på å innskrenke voldsbegrepet i § 228. Dette viser drøftelsene om maktbruk fra politiet og foreldres fysiske irettesettelse av barn.

At det settes krav om at kraftanvendelsen må være av en viss styrke etter § 228 før man vil karakterisere den som vold er naturlig. Etter § 228 er det voldshandlingen i seg selv som straffes. Det er ingen andre vilkår i bestemmelsen som kan være med på å begrense bestemmelsens anvendelsesområde.¹⁰¹ Har man foretatt en handling av en slik art at den kan karakteriseres som vold etter § 228, er det tilstrekkelig til overtredelse. Skulle man dermed ramme enhver kraftanvendelse etter § 228, ville det fort virke urimelig. Det kan for

¹⁰¹ Andenæs/Bratholm (2005) s. 43.

eksempel ikke ha vært lovgivers mening å straffe det å klemme noen inntil seg, uten nevneverdig styrke, etter § 228.¹⁰²

Når det er selve voldshandlingen som ene og alene er avgjørende for om et straffebud er overtrådt, kan dette sette begrensninger på hvor vidt begrepet bør tolkes. Borgerne skal ut i fra lesing av lovteksten forstå hva som er straffbart. Når volden alene er straffbar, uten andre vilkår i straffebudet som ledetråd på hva volden skal innebære, for eksempel hindre noen, er det viktig å knytte begrepet tett opp til en alminnelig forståelse. Å straffe det å gi noen et fast håndtrykk etter § 228, vil for eksempel vanskelig kunne forankres i ordlyden. Det ville medført at det ble vanskelig for borgerne å forutberegne sin rettsstilling, da en slik handling selv med litt godvilje, ikke etter en naturlig språklig forståelse kan være straffbar vold etter § 228.

Drøftelsen har vist at for at en handling skal betegnes som vold i et straffebud som verner enhvers fysiske integritet, kreves det en kraftanvendelse av en viss styrke. Spørsmålet for neste avsnitt er om de samme krav stilles til voldsbegrepet i et straffebud som ikke verner enhver, men kun offentlig myndighetsutøvelse.

¹⁰² Med forbehold om at det ikke foreligger særlig krenkende omstendigheter.

3.3 Straffeloven § 127

Straffeloven § 127 er plassert i straffeloven kapittel tolv som handler om forbrytelser mot den offentlige myndighet. Bestemmelsens formål er å verne offentlige tjenestemenns myndighetsutøvelse.¹⁰³

Straffeloven § 127 setter i første ledd straff for:

”Den, som ved Vold søger at formaa en offentlig Tjenestemand til at foretage eller undlade en Tjenestehandling eller at hindre ham under en saadan (...)”

Volden skal etter bestemmelsen være et middel for å påvirke utførelse av en tjenestehandling, jf. ”ved”. I dette ligger at det ikke settes straff for å utøve vold mot en tjenestemann i seg selv. Det straffbare er å bruke vold for å påvirke tjenestemenn i deres utførelse av tjenestehandlinger.¹⁰⁴ Volden må således foreligge senest under utførelsen av denne tjenestehandling.¹⁰⁵ Hvis tiltalte har hindret en tjenestehandling, men ikke ved ”Vold”, er det den mildere bestemmelse i straffeloven § 326 som kommer til anvendelse. For eksempel dersom man lenker seg fast til en politibil, slik at politiet ikke får kjørt av gårde til et oppdrag.¹⁰⁶

3.3.1 Ikke krav om at tjenestemannen fysisk rammes

Etter ordlyden i § 127 likestilles en forsøkshandling med fullbyrdet overtredelse, jf. ”søger”. Forsøkshandlinger karakteriseres altså som ”Vold”. Dette medfører at det ikke oppstilles som vilkår at tjenestemannen fysisk rammes av handlingen. Det er tilstrekkelig at handlingen anses rettet mot tjenestemannen, jf. Rt. 1983 s. 652. Det vil derfor for eksempel være vold etter § 127 hvis man sparker etter en tjenestemann, selv om man ikke treffer.

¹⁰³ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 146.

¹⁰⁴ Ot.prp. nr 24 (1898-1899) s. 24.

¹⁰⁵ Tønnesen (1978) s. 213.

¹⁰⁶ § 127 skal verne ulike former for utførelse av offentlig tjeneste, men i praksis er det gjerne saker der politiet er fornærmet som kommer opp for domstolene. Eksemplene jeg viser til vil preges av dette.

Det kan også karakteriseres som vold etter § 127 selv om handlingen først og fremst rammer en gjenstand, så lenge handlingen er rettet mot tjenestemannen. Det vil for eksempel være vold etter § 127 å kaste flasker på en politibil det sitter betjener inni.¹⁰⁷ Ren vold mot gjenstand vil imidlertid ikke rammes, som for eksempel å kaste flasker mot en tom politibil.¹⁰⁸

Viktig for fastleggelsen av voldsbegrepet i § 127 er altså at det er tilstrekkelig at handlingen er rettet mot tjenestemannen. Han trenger ikke fysisk rammes.

Spørsmålet videre er hva som kreves av handlingen før den kan karakteriseres som vold etter § 127. Tillates det for eksempel mer enn de tradisjonelle slag og spark?

I juridisk teori mener enkelte at for å tale om vold etter § 127 bør det kreves et element av maktbruk.¹⁰⁹ De vil, slik jeg forstår det, kreve at handlingen innebærer en kraftanvendelse/maktanvendelse. Andre på sin side har en videre oppfatning av voldsbegrepet etter § 127. Kjerschow og Matningsdal har latt begrepet omfatte ”*enhver følbart innvirkning på person*”.¹¹⁰ Også Hagerup ga begrepet en vid definisjon ved å omfatte ”*enhver rettsstridig indvirkning på en annen person*”.¹¹¹ På bakgrunn av disse ulike oppfatningene er det hensiktsmessig å dele drøftelsen om voldsbegrepet i § 127 i to: Først vil jeg drøfte den mer tradisjonelle oppfatning av vold som en kraftanvendelse/maktanvendelse, deretter hvorvidt handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse også kan tillates inn under voldsbegrepet.

¹⁰⁷ Rt. 1983 s. 1449

¹⁰⁸ Dette må vurderes etter straffeloven § 291 om skadeverk.

¹⁰⁹ Auglend mfl (2004) s 921.

¹¹⁰ Kjerschow (1930) s. 360, Bratholm/Matningsdal (1995) s 146.

¹¹¹ Hagerup (1916) s. 142.

3.3.2 Handlinger som innebærer en kraftanvendelse

Å kreve at det må foreligge en kraftanvendelse før man vil betegne en handling som vold er i tråd med en tradisjonell og alminnelig forståelse av voldsbegrepet. Et sentralt spørsmål vil imidlertid være hvorvidt kraftanvendelsen må være foretatt med en viss styrke, før man vil betegne den som vold etter § 127.

En rettsbelæring, opprettholdt av Høyesterett i Rt. 1922 s. 73, blir gjerne trukket frem i denne sammenheng: ” (...) *ved vold i nævnte straffebestemmelse forstaaes en hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten (...)* ”.

I samme retning uttales i Rt. 1930 s. 1312 om forståelsen av § 127 at det må ” *være uten betydning for anvendelsen av denne straffebestemmelse, hvilken grad av styrke eller voldsomhet den maktanvendelse har hatt som har vært øvet* ”.

Disse uttalelsene trekker i retning av at det ikke eksisterer et krav til handlingens styrke, utover det å kreve en kraftanvendelse (maktanvendelse), før § 127 anses overtrådt. Å kreve en kraftanvendelse vil utelukke handlinger som å prikke noen på skulderen, mens et dult mot skulderen vil kunne omfattes, selv om det ikke er av en slik styrke at vedkommende mister balansen eller faller.

Andre eksempler fra rettspraksis underbygger de generelle uttalelsene om kravet til kraftanvendelsen etter § 127: I Rt. 1973 s. 1451 er faktum beskrevet slik: Da politiet hadde lagt tiltaltes kamerat ned på gulvet i politibilen, hadde tiltalte trukket politimannen to ganger i armen. Dette ble uten drøftelse karakterisert som straffbar voldshandling etter § 127. Av det som er tatt inn av byrettens dom uttales det derimot at volden var av ” *beskjeden karakter* ”. I Rt. 1938 s. 823 hadde tiltalte blant annet grepet en lensmann i armene og prøvd å få han bort fra døren. Dette ble også karakterisert som ” *Vold* ”, men antatt å ligge på grensen av hva som kan inngå i voldsbegrepet i § 127. Eksempelene viser at det i praksis ikke stilles krav til styrken, før en kraftanvendelse anses som ” *Vold* ”. Det er

tilstrekkelig med en kraftanvendelse. Jeg har ikke funnet Høyesterettsavgjørelser i strid med dette standpunkt.

I teorien argumenteres det for at det bør trekkes en grense, slik at ikke enhver kraftanvendelse godtas etter § 127, men denne bør være av en viss styrke. Med andre ord bør ikke enhver ubetydelig voldsanvendelse betraktes som nok til overtredelse av § 127, på samme måte som for § 228. Og videre at man heller ikke har noe behov for å ramme enhver handling etter § 127 så lenge man har § 326 å falle tilbake på.¹¹² En ren språklig tolking av voldsbegrepet kan sies å støtte dette. Å dytte til en politimann for å hindre han i å foreta en pågripelse kan lett tenkes å karakteriseres som "Vold". Men hvis dyttingen er av så liten styrke at det nærmest blir et puff mot skuldra, bør det kanskje ikke karakteriseres som en voldshandling. Motsatt hvis man dytter med en slik styrke at politimannen er nødt til å ta et skritt bakover for ikke å falle. Men praksis og sentral juridisk litteratur¹¹³ er fremdeles av den oppfatning at det ikke settes krav til kraftanvendelsens styrke etter § 127, før en handling kan anses som "Vold". Med andre ord: Etter gjeldende rett godtas som vold i § 127, en hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten.

Neste spørsmål er om man kan strekke voldsbegrepet i § 127 ennå lenger, til også å omfatte handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse.

3.3.3 Handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse

Som vist i avsnitt 3.2.1, avgrenses voldsbegrepet i § 228, mot handlinger som mer naturlig betegnes som å fornærme noen på legemet på annen måte enn ved vold. Dette er typisk handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse, men som likevel anses inngripende. For eksempel å bli spyttet på. Kjerschow ønsket å la voldsbegrepet i § 127 omfatte alle handlinger som karakteriseres som legemsfornærmelse, altså handlinger etter begge alternativer i § 228, første ledd.¹¹⁴ Andre har vært av motsatt oppfatning og ment at

¹¹² Tønnesen (1978) s. 209, Auglend mfl (2004) s. 923.

¹¹³ Andenæs/Bratholm (2005) s. 43, Bratholm/Matningsdal (1995) s. 146.

¹¹⁴ Kjerschow (1930) s. 360.

voldsbegrepet i § 127 må avgrenses mot handlinger som skal dekkes av annet alternativ i § 228.¹¹⁵

Etter en ren språklig og rettssystematisk tolking er det naturlig å avgrense voldsbegrepet i § 127 mot handlinger som vil falle inn under annet alternativ i § 228: Handlingene vil ikke være vold etter en naturlig, språklig forståelse og da lovgiver ikke tok inn alternativet om på annen måte å fornærme på legemet i § 127, slik som i § 228, taler det for å avgrense mot slike handlinger. Høyesterett har imidlertid ved å karakterisere spytting som vold etter § 127 åpnet for at handlinger som karakteriseres som på annen måte å fornærme noen på legemet etter § 228, kan inngå i voldsbegrepet i § 127, jf politispytterdommen behandlet i punkt 2.2.¹¹⁶ Høyesterett begrenser med dette ikke voldsbegrepet i § 127, til de tilfeller der det er skjedd en kraftanvendelse.

Det er imidlertid viktig å merke seg at dommen inneholder visse begrensninger. For det første traff spyttet tjenestemannen i ansiktet. Det er ikke sikkert handlingen ville vært karakterisert som vold etter § 127 hvis spyttet for eksempel traff tjenestemannen på hånden eller klærne. Flertallets begrunnelse for å anse spyttingen som vold var særlig det krenkende ved handlingen. Etter min mening svekkes denne begrunnelse noe, hvis spyttet treffer andre steder på kroppen og i alle fall hvis det kun treffer klærne. Etter § 228, annet ledd, annet alternativ kreves det for overtredelse at spyttet treffer huden (legemet). Treffer spyttet klærne er det ikke en legemsfornærmelse.¹¹⁷ Dette vilkåret kan være hensiktsmessig å oppstille også etter § 127. Høyesterett uttalte seg ikke om dette.

Dommen ble videre avsagt under sterk dissens i Høyesterett avdeling. Høyesterett har ikke hatt lignende spørsmål oppe til vurdering, så hvorvidt Høyesterett fortsatt vil bygge på resultatet fra politispytterdommen, er umulig å si.¹¹⁸

¹¹⁵ Tønnesen (1978) s. 207.

¹¹⁶ Tidligere praksis ville ikke karakterisere spytting på en tjenestemann som vold etter § 127. Spytting måtte subsumeres under § 326, eller § 228 annet alternativ. Se for eksempel Rt. 1938 s. 651 og Rt. 1987 s. 1513,

¹¹⁷ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 548.

¹¹⁸ En rekke avgjørelser fra lagmannsretten bygger imidlertid på resultatet fra politispytterdommen: LH-2001-63, LG-2002-1241, LF-2003-52, LE-2006-163368

Da spytting er karakterisert som vold etter § 127, er det grunn til å anta at også der tjenestemannen treffes av andre kroppsvæsker vil det kunne karakteriseres som vold etter § 127. For eksempel dersom noen forsettelig tisser på en tjenestemann, smører blod på han eller lignende. Slike handlinger er like straffverdige og krenkende som å bli spyttet på.

Hvorvidt alle typer handlinger som faller inn under annet alternativ i § 228 er å anse som vold etter § 127, kan ikke besvares generelt. Dette må bedømmes fra tilfelle til tilfelle. Det viktige for denne avhandlingen er at voldsbegrepet i § 127 etter gjeldende rett ikke kan begrenses til de tilfeller der det foreligger bruk av kraft/makt, også andre inngripende handlinger slik som å bli spyttet på, vil omfattes av voldsbegrepet.¹¹⁹ Ved grensespørsmål synes sterke momenter å være hvor straffverdig og krenkende handlingen er.¹²⁰

3.3.4 Oppsummering og vurdering

Spørsmålet for punkt 3.3 var hva som er innholdet i voldsbegrepet i § 127 etter gjeldende rett.

Voldsbegrepet i § 127 strekkes etter gjeldende rett svært langt. For det første godtas enhver kraftanvendelse, det kreves ikke at kraftanvendelsen er foretatt med en viss styrke, slik det gjøres etter § 228. For eksempel kan det betegnes som vold etter § 127 å trekke en tjenestemann i armen. I tillegg tillater man handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse, slik som spytting, inn under begrepet, jf. politispytterdommen. Det krenkende ved handlingen står i slike tilfeller sentralt. Etter § 228 avgrenser man voldsbegrepet mot handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse. Det er naturlig da bestemmelsen har alternativet om på annen måte å fornærme på legemet å falle tilbake på. En inngripende handling mot en annen person, kan på den måten likevel være straffbar

¹¹⁹ I teorien har det vært diskutert hvorvidt bedøving ved narkotiske midler og innesperring av tjenestemann bør anses som "Vold". Jeg kan ikke se at tilfellet har vært oppe for domstolene. Det synes da lite praktisk, og det vil føre for langt å gå inn i en drøftelse her.

¹²⁰ Rt. 1999 s. 240 (politispytter)

etter § 228, selv om den ikke karakteriseres som vold. I § 127 har man ikke dette annet alternativ. Handlinger som etter § 228 betegnes som å fornærme noen på legemet ville ikke kunne straffes etter § 127 dersom man ikke tillot slike handlinger inn under voldsbegrepet.¹²¹ Når § 228 på sin side innehar to alternativer, er det naturlig å heve grensen for voldsbegrepet. Ellers ville det annet alternativ være overflødig.

Voldsbegrepet i § 127 er altså ment å ha en videre betydning enn begrepet etter § 228. I tillegg tar bestemmelsene sikte på ulike sider av voldshandlingen; § 127 ønsker å forhindre at tjenestemenn ved vold hindres i deres arbeid, mens § 228 ønsker å fastslå at ingen skal bli utsatt for voldshandlinger helt generelt. Disse to aspekter er begrunnelsen for at bestemmelsene kan anvendes i konkurrans.¹²² En som for eksempel har slått en tjenestemann kan dermed bli dømt både for overtredelse av § 127 og for § 228. Slik vernes både tjenestehandlingen og tjenestemannens personlige fysiske integritet.

At en vid forståelse av voldsbegrepet kan skape problemer i forhold til straffelovens lovprinsipp, er behandlet i punkt 2.2. Et viktig spørsmål er hvorfor domstolene tillater seg å strekke begrepet etter § 127 så langt?

For det første er det et vesentlig poeng at det ikke er voldshandlinger som sådan som rammes etter bestemmelsen. Volden som er utført må være egnet til å virke tvingende på en tjenestehandling. Dette siste vilkåret vil således være med på å begrense hvilke handlinger som fører til overtredelse av § 127.¹²³ Det foreligger her en motsetning til § 228, som straffer voldshandlingen i seg selv. Det er ingen andre vilkår i § 228 som kan være med på å begrense anvendelsesområdet, slik det er etter § 127, og det gjør det mer betenkelig med et vidt voldsbegrep, se punkt 3.2.5.

¹²¹ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 146.

¹²² Rt. 1971 s. 882.

¹²³ Andenæs/Bratholm (2005) s. 43.

For det andre er det et poeng at tjenestehandlinger er ment å være til fellesskapets beste, og de bør derfor ikke motarbeides av borgerne.¹²⁴ Borgerne bør med andre ord ha respekt for offentlig myndighetsutøvelse, og det bør slås hardt ned på motarbeidelser.

Som nevnt er det tjenestehandlingene som i utgangspunktet skal vernes etter bestemmelsen, og ikke tjenestemannens fysiske integritet som sådan. Det er imidlertid vanskelig å løsrive hensynet til tjenestemannen helt fra vurderingene.¹²⁵ En tjenestemann er satt til å utføre handlinger, som ofte kan være upopulære mot den de utøves mot, for eksempel å pågripe noen eller ilegge andre type sanksjoner. Dette er en jobb de utfører på vegne av samfunnet – de handler av plikt. Derfor bør de vernes mot å bli forulempet under utførelse av disse oppgavene. Foreligger dette vernet kan det sies å skjerpe den offentlige tjenstemanns aksjonslyst og bedre effektiviteten av arbeidet.¹²⁶ Særlig når domstolene støtter seg på en begrunnelse om handlingens særlige krenkende karakter, må man kunne si det er vernet til tjenestemannen som fremstår som sentralt.

Etter dette kan det sies å foreligge sterke begrunnelser bak den vide forståelse av voldsbegrepet i § 127.

Et moment som taler mot å trekke voldsbegrepet i § 127 for langt, er at det undergraver lovgivers poeng om å skille ut de mindre alvorlige handlingene i et eget straffebud, jf. § 326. Men inntil Høyesterett velger å endre kurs, må voldsbegrepet i § 127 anses vidt.

Der vold rammer en offentlig tjenestemann i tjeneste gir loven et sterkt vern i den forstand at det skal lite til før en handling anses som straffbar. I § 228 som verner enhver fysisk integritet kreves det mer av handlingen. Spørsmålet videre er om det samme gjelder for voldtektsbestemmelsen i § 192 som også verner enhver fysisk integritet – mer spesielt den seksuelle integritet.

¹²⁴ Auglend mfl (2004) s. 916.

¹²⁵ Tønnesen (1978) s. 191.

¹²⁶ Tønnesen (1978) s. 167.

3.4 Straffeloven § 192

Straffeloven § 192 er kjent som voldtektsbestemmelsen i straffeloven kapittel 19 om seksualforbrytelser, og setter etter første ledd bokstav a)¹²⁷ straff for den som:

”skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd (...)”

Det straffbare etter § 192 er å gjennomføre seksuell omgang med noen mot deres vilje. Bestemmelsen hjemler flere ulike måter å tiltvinge seg seksuell omgang.¹²⁸ Det relevante i forhold til denne avhandlingen er at den seksuelle omgang fremtvinges ved *”vold”*.¹²⁹ Skal tilfellet betegnes som voldtekt må det foreligge en sammenheng mellom den ufrivillige seksuelle omgangen som oppnås og volden som blir utført, jf. *”ved”* vold.

Voldtektsbestemmelsen bygger først og fremst på hensynet til individets integritet og verdighet og at man skal beskyttes mot seksuelle overgrep, som er svært krenkende handlinger.¹³⁰ Videre står retten til selvbestemmelse over egen seksualitet sterkt.¹³¹ Man har rett til å si både *”ja”* og *”nei”* til seksuell omgang. Bestemmelsen er videre blant de groveste seksualforbrytelsene.¹³²

For å karakterisere en seksuell omgang som framtvunget ved *”vold”* må handlingen være rettet mot fornærmedes person, og fornærmede må fysisk rammes.¹³³ Hvis handlingen rettes mot andre er man eventuelt over i alternativet *”truende atferd”*. Volden må utføres

¹²⁷ Også § 192 første ledd bokstav c) bruker voldsbegrepet. Uttrykket må sies å ha samme innhold i de to alternativer, jf. Innst. O. nr 92 (1999-2000) s. 40. Jeg drøfter bare bokstav a) direkte, da dette er den klassiske voldtektsbestemmelsen.

¹²⁸ Alternativene etter § 192 er likestilt, jf. Ertzeid (2006) s. 347.

¹²⁹ Voldskriteriet var ikke del av den omfattende revisjon av bestemmelsen i 2000 og dermed vil eldre forarbeider, litteratur og praksis fortsatt være relevant for forståelsen av begrepet, jf. Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 32.

¹³⁰ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 21.

¹³¹ Ballangrud (2007) s. 6.

¹³² Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 22.

¹³³ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 429.

av den som ønsker at den seksuelle omgangen skal gjennomføres.¹³⁴ Det kreves ikke direkte fysisk kontakt mellom gjerningsmann og fornærmede, for at voldskriteriet skal være oppfylt. Det vil dermed være voldtekt om man slår til noen med en stokk, og ved hjelp av dette oppnår seksuell omgang.

Jeg vil nå redegjøre for hva som nærmere ligger i voldsbegrepet i straffeloven § 192.

3.4.1 Handlingens art

Skeie definerte vold etter § 192 som ” *enhver maktanvendelse mot B's legeme når den øves med det forsett å overvinne en (alvorlig ment) motstand*”.¹³⁵ Samme definisjon er fastslått i forarbeidene til § 192s endringslov i 2000,¹³⁶ og av flere i juridisk teori.¹³⁷ I forarbeidene slås det videre fast at voldsbegrepet i § 192 er veldig vidt og ” *omfatter alle grader av vold fra det å ta tak rundt offeret og holde henne fast, til slag, spark, kvelertak og bruk av våpen*.”¹³⁸ Med andre ord omfattes et vidt spekter av voldshandlinger. En begrensning ligger dog i at det må foreligge en maktanvendelse. Dette medfører at handlinger som å spytte på eller sprute vann på noen, ikke kan anses som ” *vold*” etter § 192, da slike handlinger ikke innebærer en maktanvendelse. Slik er voldsbegrepet i § 192 på dette punkt nær voldsbegrepet i § 228, hvor man også krever at handlingen må kunne anses som en maktanvendelse (kraftanvendelse – se punkt 3.2.1). Dette i motsetning til § 127 hvor man ikke setter begrensningen om at det må foreligge en maktanvendelse, men tillater handlinger som spytting inn under begrepet. Etter min mening ville det være kunstig å strekke voldsbegrepet i § 192, like langt som etter § 127 på dette punkt. Selve kjernen i voldtektsbestemmelsen er at gjerningsmannen oppnår seksuell omgang ved å bruke midler, for eksempel vold, som utelukker frivillighet fra fornærmede – bestemmelsen forutsetter et

¹³⁴ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 430.

¹³⁵ Skeie (1946) s. 219. Siste del av definisjonen må sies å rette seg mot skyldkravet. Det er ikke krav om at offeret setter seg til motverge, mer om dette senere.

¹³⁶ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 25.

¹³⁷ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 429.

¹³⁸ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 25.

element av tvang.¹³⁹ Tvangselementet fremgår av lovteksten som krever at seksuell omgang har vært fremskaffet ”ved vold”. En forutsetning for å klare å tiltvinge seg ufrivillig seksuell omgang, er nødvendigvis at det er utøvet makt.¹⁴⁰ I denne sammenheng er det fysisk maktanvendelse som er aktuelt. Hvis gjerningsmannen for eksempel gjør seksuelle fremstøt og disse blir avvist, må han bruke en eller annen grad av fysisk makt for å oppnå sitt ønske om å få seksuell omgang, for eksempel å holde offeret fast, gripe tak i henne, ta kvelertak på henne eller lignende. Med andre ord: At den seksuelle omgang er ufrivillig nødvendiggjør et element av makt og det bør derfor kreves at det foreligger en maktanvendelse etter § 192 før man vil betegne handlingen som vold.¹⁴¹

At § 192 forutsetter et tvangselement innebærer ikke et krav om at offeret har satt seg til motverge.¹⁴² Det kan karakteriseres som ”seksuell omgang ved vold”, selv om offeret blir så paralyisert av skrekk da overgriperen tar tak i henne, at hun ikke tør å gjøre motstand mens overgriperen utfører en seksuell omgang mot hennes vilje. Et kvelertak eller slag vil selvsagt også være vold selv om offeret ikke har ytet motstand.¹⁴³ Hvorvidt maktanvendelsen setter offeret ute av stand til å forsvare seg, for eksempel fordi hun er for redd, eller den seksuelle omgang gjennomføres til tross for motstand er altså uten betydning.¹⁴⁴ Avgjørende er at det foreligger årsakssammenheng mellom maktanvendelsen og den ufrivillige seksuelle omgang.¹⁴⁵ Foreligger det ingen maktanvendelse er det ikke voldtekt ”ved vold”, selv om offeret gir uttrykk for at handlingen er uønsket.¹⁴⁶

Etter § 192 kreves det at det foreligger en maktanvendelse før det kan sies å foreligge ”vold”. Man strekker dermed ikke voldsbegrepet i § 192 like langt som etter § 127, hvor

¹³⁹ Ertzeid (2006) s. 340, Ballangrud (2007) s. 23.

¹⁴⁰ Med forbehold om at offeret ikke sover, utslått av rus og lignende.

¹⁴¹ Møtsatt Kjerschow (1930) s. 505, som omfattet enhver følbart fysisk innvirkning på person.

¹⁴² Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 25.

¹⁴³ Ertzeid (2006) s. 348.

¹⁴⁴ Bratholm/Matningsdal (1995) s. 429.

¹⁴⁵ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 32.

¹⁴⁶ Rt. 1993 s. 1302: Offeret hadde sagt ”nei, nei” til seksuelt samvær, men da det ikke forelå vold eller andre tvangshandlinger kvalifiserte tilfellet ikke til voldtekt.

Selv om det ikke foreligger en voldshandling kan forholdet rammes av § 192, første ledd, bokstav b), hvis offeret er så redd at hun kan sies å være ute av stand til å motsette seg handlingen.

handlinger som ikke innebærer en maktanvendelse tillates inn under voldsbegrepet. Neste spørsmål er om det settes krav til styrken av maktanvendelsen etter § 192.

3.4.2 Maktanvendelsens styrke

Uttalelser fra forarbeidene og teorien trekker i retning av at det ikke settes krav til at maktanvendelsen er foretatt med en viss styrke før den blir betegnet som "vold" etter § 192, jf. "enhver maktanvendelse" fra definisjonen i forrige punkt. Høyesterett har ikke, som jeg har funnet, uttalt seg generelt om hvorvidt det kreves en viss styrke av maktanvendelsen etter § 192. Domstolene har derimot hatt enkelte grensetilfeller oppe til vurdering, som kan illustrere hva som kreves av maktanvendelsen før den betegnes som "vold".

I saken inntatt i Rt. 1989 s. 979 var en 41 år gammel mann tiltalt for voldtekt av sin 16 år gamle niese. Den seksuelle omgang¹⁴⁷ var fremtvunget ved at han hadde tatt tak rundt niesen og klemte henne hardt inntil seg. Det sentrale spørsmålet var om dette var nok til å anses som "vold". Høyesterett uttaler: "Når domfelte tok tak rundt piken og klemte henne hardt inntil seg for å utføre den utukt spørsmålsskriftet beskriver, må utukten anses fremtvunget ved vold i lovens forstand." Hvor hardt onkelen klemte er ikke beskrevet i kjennelsen, men i straffutmålingen ble det lagt vekt på at voldsbruken var moderat, noe som trekker i retning av at det ikke var særlig hardt. Det ble dermed ikke satt særlige krav til maktanvendelsens styrke.

I Rt. 1991 s 824 ble en mann dømt for voldtekt etter å ha tiltvunget seg samleie ved å skubbe fornærmede ned i en lenestol. Voldsanvendelsen ble betegnet som "ikke (...) særlig sterk", men den var tilstrekkelig til overtredelse. Igjen kreves det lite styrke før man anser maktanvendelsen som "vold".

¹⁴⁷ Den gang "utuktig omgang".

Et tilfelle som kanskje særlig godt beskriver den nedre grense er en sak som gjaldt voldtekt av ei psykisk utviklingshemmet jente.¹⁴⁸ Faktum ble beskrevet slik: Tiltalte hadde trukket klærne av fornærmede, lagt seg oppå henne og presset hennes ben til side, for så å gjennomføre samleie, til tross for at fornærmede sa ”nei”, og gjorde den motstand hun var i stand til. Det ble for lagretten stilt et felles hovedspørsmål om tilfellet var overtredelse av § 192, første ledd bokstav a) eller b).¹⁴⁹ Dette ble besvart med ja, men man kan ikke vite om det var voldsalternativet lagretten dømte etter. Ved straffeutmålingen la lagmannsretten til grunn at faktum hadde elementer av både alternativet vold og truende adferd i bokstav a) og alternativet av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen i bokstav b). De tilføyde at maktutøvelsen var forholdsvis moderat. Det synes dermed, etter min mening, som retten er tilbøyelig til å karakterisere den foretatte handling som ”vold”, og igjen er det da tendens til ikke å kreve en viss styrke av maktanvendelsen. Saken ble igjen anket til Høyesterett, men nektet fremmet.¹⁵⁰ Lagmannsrettens resultat ble dermed stående.

På bakgrunn av de gjennomgåtte avgjørelsene ser det ut til at heller ikke domstolene krever en særlig styrke av maktanvendelsen etter § 192. Da det åpnes for å betegne det å presse offerets ben fra hverandre og legge seg oppå henne, eller å klemme noen inntil seg som ”vold”, trekker det i retning av at også etter rettspraksis tillates ”*enhver maktanvendelse*”. Forarbeider, praksis og teori trekker dermed alle i retning av at etter § 192 kan ”*enhver maktanvendelse*” tillates inn under voldsbegrepet. Slik sett ligger dermed voldsbegrepet i § 192 nærmere begrepet i § 127 enn § 228, hvor man krever at maktanvendelsen er av en viss styrke.

¹⁴⁸ LB-2006-46692. Dette var annen gangs behandling av saken, da Høyesterett opphevet saken i første omgang, på grunn av saksbehandlingsfeil, jf. Rt. 2006 s. 279.

¹⁴⁹ Bokstav b) setter straff for den som ”har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen.”

¹⁵⁰ HR-2007-00236-U.

3.4.3 Voldsbegrepet i § 192 er relativt

Et sentralt poeng ved voldsbegrepet i § 192 er at det i forarbeidene slås uttrykkelig fast at begrepet er relativt.¹⁵¹ I dette ligger at hva som skal karakteriseres som vold etter bestemmelsen vil avhenge av de konkrete omstendigheter rundt handlingen, og kan variere fra situasjon til situasjon. Er offeret for eksempel et barn skal det mindre til før vilkåret om at det skal foreligge vold anses oppfylt. Dette følger direkte av lovteksten, jf. § 192, første ledd, annet punktum, som slår fast at det skal legges vekt på om barnet er under 14 år, ved vurderingen av om det er utøvet vold. Bestemmelsen er ikke ment å tolkes antitetisk.¹⁵² Det kan med andre ord også brukes som moment i vurderingen dersom offeret er over 14 år.

Også andre personlige forutsetninger enn alder kan være relevant i vurderingen av om det er utøvd vold etter § 192,¹⁵³ som fysisk eller psykisk funksjonshemning. Overfor personer med en funksjonshemning kan det ut i fra situasjonen være mulig å tiltvinge seg seksuell omgang, uten å ty til omfattende vold.¹⁵⁴ Er en kvinne for eksempel noe fysisk lammet, kan det være mulig å tiltvinge seg seksuell omgang, selv om maktanvendelsen er uten nevneverdig styrke.¹⁵⁵

Et annet moment som kan få betydning i voldsvurderingen er hvor handlingen har funnet sted.¹⁵⁶ Har gjerningsmannen for eksempel låst offeret inn i en bil sammen med seg kan det tenkes at det ikke kreves omfattende vold, da rømningsmulighetene er små, og maktesløsheten og redselen til offeret kan være stor.¹⁵⁷ Forholdet mellom gjerningspersonen og fornærmede kan også være et moment, herunder særlig hvis

¹⁵¹ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 32.

¹⁵² NOU 2002:4 s. 361. Bekymring for at bestemmelsen kan misforstås til å tolkes antitetisk er blant grunnene for at straffelovkommisjonen ikke vil videreføre bestemmelsen i ny straffelov. Prinsippet skal imidlertid fortsatt gjelde.

¹⁵³ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 32.

¹⁵⁴ Ballangrud (2007) s. 24-25. Og Rt. 2006 s. 279: Fornærmedes psykiske utviklingshemning var relevant for å bedømme hennes evne til å motsette seg voldsbruk.

¹⁵⁵ I slike situasjoner kan tilfellet imidlertid fanges opp av § 192, første ledd, bokstav b).

¹⁵⁶ Ertzeid (2006) s. 349.

¹⁵⁷ Dahl (1994) 227-228.

fornærmede hadde grunn til å frykte gjerningspersonen.¹⁵⁸ Igjen kan det vises til Rt. 1989 s. 979 der det at gjerningsmannen var fornærmedes onkel nok bidro til at grensen for voldsbegrepet ble lagt lavt.¹⁵⁹

Et relativt element i vurderingen av om det foreligger voldsbruk, fører til at det ikke er like viktig å fastlegge en konkret nedre grense for voldsbegrepet, da grensen kan tilpasses situasjonen.

3.4.4 Oppsummering og vurdering

Etter forarbeider, praksis og teori skal begrepet ”vold” etter § 192 forstås svært vidt. Den eneste begrensning synes å være at det må dreie seg om en maktanvendelse. Dette utelukker handlinger som å bli spyttet på, utsatt for blendende lys eller motbydelig stank. Altså de typiske eksempler på alternativet om annen legemsfornærmelse enn vold, etter § 228. Her ligger en forskjell fra § 127, som åpner for å la denne type handlinger inngå i voldsbegrepet. Ligger det først en maktanvendelse til grunn skal det lite til før man kan karakterisere handlingen som vold etter § 192. Det kan for eksempel være nok å klemme noen inntil seg. Praksis har også vært tilbøyelig til å anse det som vold etter § 192 å kle av offeret mot hennes vilje og presse hennes ben fra hverandre. Dette trekker i retning av at det ikke foreligger særlige krav til styrken av maktanvendelsen. Videre skal begrepet forstås relativt. Det vil si at den nedre grense for det straffbare justeres etter de nærmere omstendighetene. Særlig vises dette hvis offeret er et barn. Da skal det mindre til før man karakteriserer handlingen som vold. Selv om å voldta noen innebærer å tiltvinge seg seksuell omgang, er det ikke et krav om at offeret har satt seg til motverge.

Når det gjelder forholdet til andre bestemmelser som bruker voldsbegrepet, er problemstillingen lite omtalt i forarbeider og praksis eller. Det har imidlertid vært uttalt i juridisk teori, at siden det er lagt til grunn at voldtektsbestemmelsen ikke kan brukes i

¹⁵⁸ Ertzeid (2006) s. 349

¹⁵⁹ Jf. Ot.prp. nr 28 (1999-2000).

konkurrens med § 228 kan en løsning være at vold etter de to bestemmelsene kan forstås likt.¹⁶⁰ På den annen side har det også vært argumentert for at siden det ved § 192 som ved § 127 ikke er voldsanvendelsen som sådan som straffes, men at volden er et middel for å oppnå et bestemt resultat kan grensen for vold settes lavere ved § 192 enn etter § 228.¹⁶¹ Altså fordi det alltid kreves noe mer enn volden i seg selv. Dette er jeg enig i. Det er den uønskede seksuelle handling som skal rammes etter bestemmelsen, og ikke voldsutøvelsen i seg selv. Når en gjerningsmann dermed har klart å oppnå seksuell omgang mot offerets vilje, bør det etter min mening ikke settes strenge krav til den handling som er brukt for å få det gjennomført. Det straffbare ligger i gjennomføringen av ufrivillig seksuell omgang og ikke i voldsutøvelsen i seg selv. Volden er ment som et tvangsmiddel og har en maktanvendelse medført at gjerningsmannen har klart å tiltvinge seg seksuell omgang, bør maktanvendelsen kunne betegnes som ”vold”, uten at styrken den er utført med skal være avgjørende. På den annen side er ”voldtekt” en svært alvorlig karakteristikk av en handling. Dermed bør man kanskje være litt tilbakeholdne med hvilke handlinger som karakteriserer som voldtekt. Ved å sette minstekrav om at det må dreie seg om en maktanvendelse, begrenser man anvendelsesområdet noe.

Da voldsbegrepet i § 192, som nevnt, er relativt vil det ikke ha avgjørende betydning å slå fast hvorvidt begrepet bør ligge nærmest det i § 228 eller § 192, med andre ord om man vil kreve en viss styrke av maktanvendelsen eller ikke. Hva man krever av maktanvendelsen vil bero på en vurdering fra tilfelle til tilfelle. For eksempel vil man kreve mindre av maktanvendelsen dersom den er foretatt mot et barn, enn en voksen. Men generelt synes voldsbegrepet å ligge nærmere § 127, slik at man kan tillate enhver maktanvendelse.

At voldsbegrepet i § 192 kan og bør forstås vidt er, etter min oppfatning, en naturlig følge av det svært straffverdige ved handlingen. Voldtekt er svært krenkende for offeret og de settes i en tvangssituasjon hvor de ikke får bestemme over sin egen seksualitet. Offeret kan

¹⁶⁰ Ertzeid (2006) s 348.

¹⁶¹ Ertzeid (2006) s. 348-349.

videre bli påført et vidt spekter skadevirkninger av både fysisk og psykisk art.¹⁶² Voldtekt har også en side ut over den enkeltes fysiske integritet: Frykten for å bli voldtatt preger mange kvinners bevegelsesfrihet, de kan være redde for å gå alene om kvelden eller lignende, selv om de aldri har vært direkte rammet. Også slike hensyn bør tillegges vekt.¹⁶³ Bestemmelsen bygger, etter dette, på sterke hensyn.

Da det primært er den ufrivillige seksuelle omgang som er straffbar etter § 192 og ikke voldsutøvelsen i seg selv, mener jeg et vidt voldsbegrep ikke skaper problemer med hensyn til lovprinsippet. De fleste borgere vet hva utfrivillig seksuell omgang innebærer og vet det er straffbart. Hva slags betegnelse som settes på den handling som brukes for å oppnå seksuell omgang, bør derfor ikke være avgjørende. Er ufrivillig seksuell omgang oppnådd er det altså etter min mening ikke nødvendig å være altfor tilbakeholdne med å karakterisere en handling som vold etter § 192.

Vold kan i § 192, på bakgrunn av redegjørelsen og drøftelsen i punkt 3.4 anses som enhver maktanvendelse, uten å sette spesielle krav til styrken.

Den siste bestemmelsen som skal tas opp i denne avhandlingen, er ransbestemmelsen i § 267. Voldsbegrepet brukes i den bestemmelsen som ledd i en formuesforbrytelse.

¹⁶² NOU 1997:23 s. 46.

¹⁶³ Ballangrud (2007) s. 6.

3.5 Straffeloven § 267

Etter § 267 er ran et sammensatt lovbrudd som verner både den fysiske integritet og formuesgodet. Dette følger av at ranshandlingen kan betraktes som en kombinasjon av vold og tyveri.¹⁶⁴

§ 267 lyder etter første ledd, første punktum:

”For ran straffes den som (...) bemektiger seg en gjenstand som helt eller delvis tilhører en annen, ved å øve vold mot en person eller sette ham ute av stand til forsvar eller ved hjelp av trusler som framkaller alvorlig frykt for vold mot noens person.”

Begrepet vold blir i bestemmelsen brukt to steder: For det første som et middel for å bemektige seg en gjenstand og deretter som beskrivelse av hva en trussel for å bemektige seg en gjenstand skal inneholde. Det er vold som handlingsalternativ som knytter seg til avhandlingens tema, og således det som vil bli drøftet. Trusselalternativet vil ikke bli tatt opp i det følgende. Alternativet om å sette offeret ut av forsvar, vil jeg også se helt bort i fra i det følgende.

I likhet med §§ 127 og 192 blir også vold i § 267 beskrevet som et middel for å oppnå et bestemt resultat; her det å bemektige seg en gjenstand som ikke er ens egen. Som ved §§ 127 og 192 er det heller ikke i § 267 voldsutøvelsen som sådan som rammes. Hvis bemektigelsen av gjenstanden ikke skjer ved vold, foreligger et tyveri etter straffeloven §§ 257 eller 258, og ikke ran. Dette vises ved at det i bestemmelsens ordlyd brukes ”ved” vold. Det er videre et krav at volden og borttagelsen skjer samtidig eller i løpet av så kort tid at forholdet praktisk må ses som en og samme handling for at forholdet kan betegnes som ran.¹⁶⁵ Det vil derfor ikke være ran om gjerningspersonen får fatt i en annens lommebok inne på en restaurant og går ut med den. På utsiden blir han tatt igjen av eieren,

¹⁶⁴ Andenæs (2005b) s. 83.

¹⁶⁵ Rt. 1976 s 245.

og først da slår gjerningsmannen eieren ned. Dette må påtales som tyveri og legemskrenkelse, ikke ran. Bemektigelsen, å ta lommeboka, har da i tid skjedd forut for voldshandlingen, og voldshandlingen har ikke vært en forutsetning for bemektigelsen.

Spørsmålet videre er: Hvilke krav stilles til en handling før den kan betegnes som vold etter § 267?

3.5.1 Handlingens art

Teorien synes å forutsette at det ligger en maktanvendelse til grunn før man vil betegne en handling som vold etter § 267.¹⁶⁶ Å kreve en maktanvendelse etter § 267 synes, for meg, naturlig. Begrunnelsen for dette er på mange måter den samme som etter § 192, da begge bestemmelsene bruker vold som middel for å tiltvinge seg noe mot en annens vilje. Vold beskrives i § 267 som et middel for å bemektige seg en gjenstand som tilhører en annen. Bestemmelsen forutsetter dermed at den som besitter gjenstanden, som gjerningspersonen er ute etter, ikke gir den fra seg frivillig. Skal gjerningsmannen da få tak i gjenstanden kreves det nødvendigvis en viss bruk av makt. For eksempel å rive til seg gjenstanden fra besitteren.

Man bør altså kreve en maktanvendelse etter § 267 på samme måte som etter §§ 228 og 192. Voldsbegrepet er på den måten snevrere i § 267 enn i § 127, som tillater handlinger som ikke er en maktanvendelse inn under begrepet, se punkt 3.3.3.

Spørsmålet videre blir også for § 267 hvorvidt maktanvendelsen må foretas med en viss styrke.

¹⁶⁶ Andenæs (2005b) s. 84, Slettan/Øie (1997) s. 461.

3.5.2 Maktanvendelsens styrke

Etter § 127 har det, som nevnt, blitt godtatt at vold kan forstås som en hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten. Jeg har også argumentert for at det samme bør gjelde for § 192. For disse to bestemmelsene er det altså i utgangspunktet ingen krav til styrken av maktanvendelsen. Når det gjelder § 267 legger teorien til grunn at det kreves en viss styrke av maktanvendelsen før tilfellet kan beskrives som "vold", på tilsvarende måte som for § 228.¹⁶⁷ Skeie skrev: *"Skal gjerningsmannen kunne dømmes for fullbyrdet ran, må hans vold ha overvunnet krenkedes evne til å verge besittelsen. Den styrke som er nødvendig hertil, varierer ikke bare etter den angrepnes krefter, men også etter angrepsomstendighetene."*¹⁶⁸ At volden skal kunne overvinne offerets evne til å verge besittelsen av den gjenstand gjerningsmannen er ute etter, taler for at volden må utføres med en viss styrke. Å nappe noen i armen vil for eksempel normalt vanskelig føre til at gjerningsmannen kan tilegne seg en besittelse. Motsatt hvis man drar noen i armen med en slik styrke at vedkommende mister balansen, da vil det være lettere å ta en gjenstand fra vedkommende. Som det kan leses ut av sitatet, argumenterer imidlertid Skeie for at også voldsbegrepet etter § 267 bør være relativt.¹⁶⁹ Det kan for eksempel lett tenkes at det kreves mindre styrke for å ta en ting fra ei eldre dame, enn for å ta en ting fra en ung mann.¹⁷⁰ Skeies eget eksempel kan brukes for å belyse at også angrepsomstendighetene må tas i betraktning ved vurderingen av om det er utøvet "vold": Offeret går på en glatt vei. Gjerningsmannen kommer bakfra og gir offeret et lite dytt så vedkommende faller og mister gjenstanden han bærer, som gjerningsmannen griper og løper av gårde med.¹⁷¹ Selv om dyttet var av liten styrke, må man altså ta i betraktning angrepsomstendighetene, den glatte veien, og dyttet må anses tilstrekkelig til å betegnes som "vold".

Også forholdet til § 228 taler for at man etter § 267 bør kreve en maktanvendelse av en viss styrke. Som nevnt er ran en sammensatt forbrytelse, og betegnes i juridisk teori som en

¹⁶⁷ Andenæs (2005b) s. 84. Bratholm/Matningsdal (1995) s. 707.

¹⁶⁸ Skeie (1946) s. 281.

¹⁶⁹ Om hva et relativt voldsbegrep innebærer, se punkt 3.4.3, om § 192.

¹⁷⁰ Rt. 2000 s. 1611 viser at det tas hensyn til at offeret var ei eldre dame.

¹⁷¹ Skeie (1946) s. 281-282.

legemsfornærmelse (legemskrenkelse) og tyveri.¹⁷² Altså en kombinasjon av to selvstendige forbrytelser.¹⁷³ Dette taler i retning av at man bør legge samme innhold i voldsbegrepet etter § 267 som etter § 228, siden § 228 betegnes som en del av den sammensatte forbrytelsen. I samme retning trekkes også at karakteriseres handlingen som ran, kan det ikke dømmes for legemsfornærmelse etter § 228 i tillegg. § 228 konsumeres av § 267, hvis det foreligger ran.¹⁷⁴ Dette trekkes i retning av at det kreves en kraftanvendelse/maktanvendelse med en viss styrke, på samme måte som etter § 228, før en handling kan karakteriseres som "vold". Mer om forholdet mellom de to bestemmelsene i punkt 3.5.3.

Jeg har ikke funnet generelle uttalelser av Høyesterett om hva som kreves før en maktanvendelse kan anses som vold etter § 267. Men også for denne bestemmelsen har Høyesterett hatt enkelte grensespørsmål til vurdering, som kan illustrere hvorvidt det kreves en viss styrke av maktanvendelsen.

I en sak fra 1898¹⁷⁵ var faktum som følger: En mann var frastjålet sitt "*Uhr, som denne bar paa sig i en Kjæde.*" Samtidig som urets kjede ble revet over, kjente fornærmede et støt i magen. Spørsmålet var om det var øvet "*Vold mod Bestjaalne*", som var vurderingstemaet etter den gang kapittel 19 § 3 i Kriminalloven av 1842. Om det støtet fornærmede hadde kjent i magen uttaler førstvoterende at det måtte anses ubetydelig og nærmest var en følge av at tiltalte kom borti fornærmede da han grep etter klokka i kjedet. Støtet kunne ikke anses som vold. Den maktanvendelse som var blitt brukt for å rive av kjedet, kunne heller ikke anses som vold, da den ikke var rettet mot fornærmedes person. Maktanvendelsen måtte ramme fornærmede selv, ikke bare en gjenstand. Dette følger også etter lesing av dagens lovtekst, jf. "*øve vold mot en person*". Førstvoterende åpner riktignok for at en maktanvendelse som i første rekke skjer mot en gjenstand, indirekte kan ramme fornærmede slik at man kan snakke om vold. Det ville nok blitt tale om vold mot person

¹⁷² Skeie (1946) s. 281, Slettan/Øie (1997) s. 460, Andenæs (2005b) s. 84.

¹⁷³ Avhandlingens tema utelukker de tilfellene der vold i § 267 kan sies å være en legemsbeskadigelse, §§ 229 flg.

¹⁷⁴ Rt. 1986 s. 171.

¹⁷⁵ Rt. 1898 s. 454.

dersom vedkommende rev så hardt i uret at fornærmede falt over ende. Avgjørende er at man utøver en maktanvendelse som får en fysisk innvirkning på en person, ikke at det er direkte fysisk kontakt mellom gjerningsmannen og offerets kropp.¹⁷⁶ Men da støtet i magen ikke kunne anses som vold i denne saken, ble forholdet bedømt som tyveri.

Da det hovedsakelig var prosessuelle spørsmål som sto for Høyesterett i denne forbindelse, ble saken, for å avgjøre de materielle sider, sendt tilbake til behandling av underinstansen, men kom også i annen omgang opp for Høyesterett.¹⁷⁷ Det uttales da at: ” *det maa være klart, at ikke enhver fornærmelig Behandling af en Andens Legeme er at anse som en mod ham øvet Vold.* ” Denne uttalelsen, i tillegg til at støtet i magen ikke var vold, trekker i retning av at maktanvendelsen etter § 267 må foretas med en viss styrke.

Saken jeg har gått igjennom ovenfor er veldig gammel, men i SKM står det om § 267 at kommisjonen ” *ogsaa for en væsentlig Del har ladet den omfatte det tidligere, i den gjældende Lovs kap. 19, § 3* ”.¹⁷⁸ Etter dette må de vurderinger som ble gjort rundt Kriminalloven kapittel 19, § 3 kunne brukes også etter § 267. Og, etter min mening, er de betraktninger som Høyesterett gjør i avgjørelsen fra 1898 så grundige og klare at deres uttalelser også kan tillegges vekt i dag. I alle fall så lenge det ikke finnes motstridende avgjørelser.

At maktanvendelsen skal være av en viss styrke underbygges av rettspraksis rundt veskenapping. I slike saker er vurderingen gjerne om tilfellet skal anses som ran eller tyveri. I de tilfeller der gjerningsmannen bare griper tak i veska og løper av gårde med den foreligger tyveri, selv om veska blir revet bort fra offeret med en viss styrke, jf. Rt. 1962 s. 517 og Rt. 1991 s. 880.¹⁷⁹ Men dersom den som prøver å få fatt i veska må ta den med makt, kan denne maktanvendelsen i visse tilfeller betegnes som ”vold”:

¹⁷⁶ Rt. 2000 s. 1611.

¹⁷⁷ Rt. 1898 s. 597.

¹⁷⁸ SKM s 238-239.

¹⁷⁹ I Rt. 1991 s. 880 var det to påtalte veskenappinger. Den ene veskenappingen ble ansett som tyveri, den andre som ran, se nedenfor.

I saken beskrevet i Rt. 1983 s. 1313 ble fire unge jenter dømt for ran etter å ha overfalt ei gammel dame, halt henne etter den ene armen inn på et mørkt område i nærheten, etter at hun var falt over ende, og deretter tatt veska hennes. Maktanvendelsen er her klart av en viss styrke da den fikk som konsekvens at offeret falt, og gjerningspersonene klarte å hale henne etter den ene armen.

I saken inntatt i Rt. 1987 s. 640 hadde tiltalte grepet tak i offerets veske og dratt i den. Fornærmede slapp imidlertid ikke taket. Tiltalte fortsatte å dra i vesken og fornærmede ble dermed dratt overende og bortover bakken noen meter, før hun måtte slippe taket.¹⁸⁰ Retten karakteriserte handlingen som en voldsutøvelse og dømte for ran. Det samme i en annen sak der tiltalte hadde revet til seg vesken til offeret med en slik kraft at hun falt i bakken.¹⁸¹

Veskenappingstilfellene viser at det kreves en viss styrke av maktanvendelsen før den betegnes som vold etter § 267, ellers blir tilfellet å betegne som tyveri. Karakteristisk for flere av eksemplene er at offeret gjør motstand. Det kan imidlertid ikke generelt kreves at offeret gjør motstand ved bemektigelsen. Det vil for eksempel være ran å dytte offeret overende og ta vesken hennes, selv om offeret ikke rekker å sette seg til motverge. Det som er karakteristisk for handlingen når offeret setter seg til motverge er at det da vil kreve en viss styrke for å "*overvinne krenkendes evne til å verge besittelsen*". Det er dette som skiller seg fra de tilfellene der gjerningsmannen bare napper til seg vesken og løper av gårde med den, og som betegnes som tyveri. Når offeret gjør motstand vil det typisk kreves en maktanvendelse av en viss styrke for å få tak i vesken. Etter eksemplene kan det synes som om maktanvendelsen må være av en slik styrke at den får som følge at offeret faller, før man vil karakterisere forholdet som "*vold*". I teorien sies det imidlertid generelt at dersom offeret gjør motstand, slik at gjerningsmannen må ta i for å få tak i vesken, er det tilstrekkelig til å betegne forholdet som "*vold*".¹⁸² Dette taler i retning av at det ikke generelt kreves at offeret faller, men gjerningsmannen må bemektige seg vesken med en viss mengde kraft. Det kan nok uansett ikke generelt sies at volden må være av en slik

¹⁸⁰ Faktum er hentet fra forutgående dom i byretten: Dom av Drammen byrett 10. februar 1987.

¹⁸¹ Rt. 1991 s. 880.

¹⁸² Andenæs (2005b) s. 84.

styrke etter § 267, at den får som konsekvens at offeret for eksempel faller. Det vil tilfellet inntatt i Rt. 2000 s. 1611 vise, der spørsmålet om maktanvendelsens styrke sto sentralt: Tiltalte hadde gått inn i en butikk som ble betjent av ei eldre dame. Inne i butikken hadde han beordret henne til å åpne kassen. Da hun etter flere gjentakelser ikke gjorde tegn til å foreta handlingen gikk tiltalte bort til disken, tok et fast og hardt grep i strikkedrakten hennes like nedenfor halsen og dro henne dit hvor kassa sto og fikk henne til å åpne den. Da fornærmede prøvde å stoppe tiltalte i å tømme kassa, gjorde han en vridende bevegelse på klærne mot halsen hennes for å få et bedre grep og holdt henne slik mens han tok pengene. Spørsmålet var om disse handlingene kvalifiserte til ”vold” etter § 267, eller om tilfellet måtte bedømmes som tyveri.

Førstvoterende slo fast at handlingene klart måtte karakteriseres som ”vold”, og får støtte av en enstemmig Høyesterett. Begrunnelsen for å anse handlingene som vold etter § 267 i dette tilfellet var at det var snakk om en truende innledning, deretter et håndfast grep av en viss varighet som på et punkt tiltok. Den styrke som ble brukt var altså tilstrekkelig til å karakterisere handlingen som ”vold”. Handlingen ble foretatt ” *med det mål å kunne tømme kassen for penger uten å bli hindret av en ekspeditør som ikke uten videre lot seg kue til å yte bistand*”. Maktanvendelsen var med andre ord egnet til å overvinne fornærmedes evne til å verge pengene. Maktanvendelsens styrke synes i denne saken mindre enn i veskenappingstilfellene ansett som ran, omtalt ovenfor, der ofrene falt som følge av maktanvendelsen. At gjerningsmannen klarte å dra offeret bort mot kassen viser likevel at maktanvendelsen var av en viss styrke. Også her gjorde offeret en viss motstand, slik at pengene måtte tilegnes ved makt. Gjerningsmannen ble dømt for ran.

Praksis viser, etter de avgjørelser jeg nå har gått igjennom, i tråd med teorien at det ved § 267 ikke er nok at det har skjedd en maktanvendelse. Det kreves en maktanvendelse av en viss styrke før handlingen karakteriseres som ”vold”.¹⁸³ Akkurat hva som kreves av styrke er vanskelig å besvare helt generelt. Dette må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle, hvor også angrepsomstendighetene må tas i betraktning.

¹⁸³ Motsatt: Kjerschow (1930) s. 670, som også for § 267 vil omfatte enhver fysisk innvirkning på person.

3.5.3 Oppsummering og vurdering

Spørsmålet for punkt 3.5. var hvordan voldsbegrepet i § 267 forstås etter gjeldende rett.

Voldsbegrepet i § 267 forutsetter en maktanvendelse på tilsvarende måte som for §§ 228 og 192. Dette synes naturlig da bestemmelsen forutsetter et tvangselement/maktelement, jf. ”*bemektiger*”. Bestemmelsen skiller seg her fra § 127, hvor også handlinger som ikke innebærer en maktanvendelse tillates under begrepet. Maktanvendelsen må videre være av en viss styrke, på samme måte som for § 228. Man kan ikke for § 267 omfatte enhver maktanvendelse. Her skiller bestemmelsen seg fra §§ 127 og 192. Et støt i magen, som ikke var vold etter § 267, kunne vært vold etter § 127, hvis det ble utført mot en tjenestemann. Volden må videre være rettet mot person og ikke gjenstand. Voldsbegrepet i § 267 anses i noen grad å være relativt, slik at angrepsomstendighetene tas i betraktning. For eksempel synes det å bli vektlagt dersom ofrene er gamle mennesker.¹⁸⁴ Kort sagt kreves det etter gjeldende rett en maktanvendelse av en viss styrke før en handling anses som vold etter § 267.

Hva kan så begrunne at voldsbegrepet i § 267 forstås på denne måten?

Ofte vil vilkåret om at man skal bemektige seg en gjenstand være med på å begrense hva som kan karakteriseres som vold etter § 267. Som Skeie skrev, må man for å kunne dømmes for ran ha overvunnet krenkedes evne til å verge besittelsen. For at dette skal kunne gjennomføres kreves det noe spesielt av handlingen. Det synes å være et fremtredende maktelement. Man kan normalt ikke trekke noen i armen og så bemektige seg en ting. Det er naturlig å si at handlingen bør være en maktanvendelse foretatt med en viss styrke. Men, som nevnt, vil voldsbegrepet i § 267 også justeres etter hvem som er offer for ranshandlingen, slik at en eksakt nedre grense i så måte er vanskelig å trekke.

Ransbestemmelsen er i karakter lik § 192: Etter begge bestemmelser blir vold brukt for å tiltvinge seg noe mot en annens vilje. En forskjell ligger, som vist, i at det etter § 267

¹⁸⁴ Rt. 2000 s. 1611.

kreves en viss styrke av maktanvendelsen, men det kan ikke kreves etter § 192. Da det i § 267, som § 192 ikke er volden som sådan som straffes, kunne det argumenteres for at det ikke bør settes strenge krav til maktanvendelsen etter § 267. Men at man for § 267 har tyveribestemmelsen å falle tilbake på, kan være med på å begrunne at det bør kreves mer styrke av en maktanvendelse før man vil anse den som vold i § 267, i forhold til § 192. Med dette menes at der det ikke kan sies å foreligge en voldsanvendelse, vil bemektigelsen av en annens gjenstand likevel kunne bedømmes som tyveri. Slik får man straffet formuesforbrytelsen. (Muligens også i kombinasjon med å fornærme noen på legemet etter § 228). Her ser man en forskjell fra § 192, som ikke har et alternativ til å straffe ”*seksuell omgang*”, hvis det ikke kan sies å foreligge en voldsanvendelse.¹⁸⁵ Dermed har man ikke like stort behov for å strekke voldsbegrepet så langt etter § 267 som man kanskje har etter § 192.

Slik jeg forstår voldsbegrepet etter § 267 synes det å ligge nært opp til begrepet i § 228 da ransforbrytelsen, hvis årsakssammenhengen ikke er til stede, kan deles opp i en legemsfornærmelse og tyveri, altså to selvstendige forbrytelser. Voldsutøvelsen får på den måten et selvstendig preg. Voldsbegrepet i § 267 bør da forstås likt med den selvstendige voldsbestemmelsen, nemlig § 228. At § 267 konsumerer § 228 taler også for at grensen for voldsbegrepet i de to bestemmelser bør være likt. At § 228 konsumeres er ment å vise at det ikke foreligger en legemskrenkelse ut over det som inngår i § 267.¹⁸⁶ Dersom ranet ikke fullbyrdes, for eksempel fordi gjerningsmannen ikke får tak i gjenstanden han er ute etter, kan det likevel foreligge en fullbyrdet legemsfornærmelse. Hvis voldsbegrepet i § 267 skulle ha annet innhold enn i § 228, ville det ført til at man ikke fikk straffet den hele og fullbyrdede legemsfornærmelsen, hvis det tas ut tiltale for ransforsøk.¹⁸⁷ Gjerningsmannen prøver for eksempel å bemektige seg en veske ved å dytte eieren overende. Men i det eieren faller, kommer det noen til, slik at ranet ikke fullbyrdes. Dette vil være en fullbyrdet forbrytelse mot § 228. Men det er samtidig et forsøk på ran, da det å bemektige seg vesken var hensikten med handlingen. Da § 228 og § 267 ikke kan brukes i konkurrans, bør

¹⁸⁵ Med forbehold om at heller ingen av de andre alternativene i § 192 kan brukes.

¹⁸⁶ Andenæs (2005a) s. 371.

¹⁸⁷ Straffeloven § 267, jf. § 49.

voldsbegrepet i bestemmelsene forstås likt, slik at man ikke må velge mellom å ta ut tiltale mot forsøk på ran eller legemsfornærmelse. Ran er en mer alvorlig forbrytelse, og det vil være hensiktsmessig å vise at dette var gjerningsmannens hensikt. Forstås voldsbegrepet likt i de to bestemmelsene, trenger man ikke velge, men får straffet den fulle legemsfornærmelse i ransforsøket.

Så lenge voldsbegrepet i § 267 forstås som en maktanvendelse av en viss styrke, vil det ikke oppstå problemer i forhold til lovprinsippet, da begrepet vil være nær en alminnelig forståelse. Da vold ikke er det eneste vilkår i ransbestemmelsen, ville voldsbegrepet på den bakgrunn tåle en viss utvidende tolking, slik som etter §§127 og 192. Men som jeg har vist ovenfor taler sterke grunner, som forholdet til tyveribestemmelsen og § 228, for at voldsbegrepet ikke bør strekkes like langt som etter §§ 127 og 192.

På bakgrunn av gjeldende rett forstår jeg altså voldsbegrepet i § 267 som en maktanvendelse foretatt med en viss styrke, på tilsvarende måte som etter § 228. Voldsbegrepet i § 267 er dermed snevrere enn etter §§ 127 og 192.

4 Oppsummering og avsluttende bemerkninger

Kjerschow forsto voldsbegrepet i §§ 228, 127, 192 og 267 som enhver fysisk innvirkning på person. Det vil si han la samme innhold i voldsbegrepene etter de fire bestemmelsene. Denne avhandlingen har vist at dette ikke kan gjelde. Etter en gjennomgang av gjeldende rett kan det slås fast at begrepet vold ikke er et entydig begrep. Rettsteknisk hadde det klart vært en fordel om begrepet hadde samme innhold overalt hvor det ble brukt. Men når begrepet brukes i bestemmelser med ulik funksjon og som skal verne ulike hensyn, er dette vanskelig å få til. For å få fanget opp at voldshandlinger kan fremstå i mange ulike former og fremstå forskjellig for de fornærmede er det en fordel å ha et elastisk voldsbegrep.

Av denne grunn er det vanskelig å gi én definisjon av voldsbegrepet i straffeloven. Det er ikke et begrep med et fast innhold. Men den alminnelige oppfatning av en voldshandling, må kunne sies å være slag og spark. Når voldsbegrepet da omfatter handlinger som å spytte (§ 127), klype og vri noens nese (§ 228), klemme noen inntil seg (§ 192) og ta et hardt grep i noens klær (§ 267), må det kunne sies å være utenfor voldsbegrepets kjerne i den alminnelige betydning. Med andre ord: alle de behandlede bestemmelsene trekker voldsbegrepet i større eller mindre grad, lenger enn en alminnelig oppfatning av en voldshandling.

Bestemmelsen om vold mot offentlig tjenestemann i § 127, bruker voldsbegrepet i den videste betydning. Bestemmelsen omfatter også handlinger som ikke kan sies å innebære en kraftanvendelse/maktanvendelse. Man tillater ikke slike handlinger som vold etter § 228, fordi de vil mer naturlig gå inn under det annet alternativ i bestemmelsen. I §§ 192 og 267 er det elementet av tvang i gjerningsbeskrivelsen, som gjør det naturlig å avgrense mot slike handlinger, se punkt 3.4.1 og 3.5.1.

Ser man bort fra handlinger som ikke innebærer en kraftanvendelse, synes det å ligge et hovedskille mellom § 127 og § 228. Etter § 127 godtas en hvilken som helst kraftanvendelse som vold. Etter § 228, må kraftanvendelsen være av en viss styrke før man vil betegne den som vold. Avhandlingen har vist at voldsbegrepet i § 192 synes å ligge nærmest § 127, slik at man kan godta enhver maktanvendelse også etter denne bestemmelsen. Voldsbegrepet i § 267 synes derimot å ligge nærmere begrepet i § 228, da det etter § 267 kreves en viss styrke av maktanvendelsen.

Som nevnt vil lovprinsippet sette grenser for hvor vidt man kan strekke voldsbegrepet. Det ville for eksempel ikke kunne tillates å straffe et fast håndtrykk som vold. Det ville være å strekke voldsbegrepet for langt. Jeg har ikke i forbindelse med denne avhandlingen, funnet praksis i strid med prinsippet. Men som vist i punkt 2.2 kan det sies å være på grensen etter § 127. Kanskje hadde det vært hensiktsmessig å ta inn alternativet ”på annen måte fornærme på legemet” også i § 127, på tilsvarende måte som i § 228. Da ville det fremgå klart av ordlyden at handlinger som språklig sett er naturlig å betegne som å fornærme noen på legemet på annen måte en ved vold, er straffbart etter bestemmelsen. Av de fire bestemmelsene som er behandlet i avhandlingen, er det §§ 127 og 192 som strekker voldsbegrepet lengst. I begge bestemmelsene er det imidlertid ikke volden som ene og alene medfører overtredelse, slik som i § 228. Det er derfor ikke like betenkelig å gi voldsbegrepet et vidt innhold. Hvis man begynte å strekke voldsbegrepet etter § 228 like langt i alle sammenhenger, ville det vært mer betenkelig. Skulle man plutselig anse det å trekke noen i armen som en voldshandling etter § 228, ville det fort bli vanskelig for den alminnelige borger å forutberegne sin rettsstilling. En slik handling kan tenkes å hindre en tjenestemann i sitt arbeid, men ikke å være vold i seg selv. Når ”vold” ene og alene er avgjørende for straff, bør man ikke løsrive den juridiske betydning helt fra en alminnelig språkbruk, med tanke på at borgerne skal kunne forstå hva som er straffbart ut i fra lesing av lovteksten. Hvis handlinger domstolene anser som straffbare overhodet ikke kan forankres i lovteksten, ville straff lett føles vilkårlig, og det ville bryte med viktige menneskerettigheter og rettssikkerhetsgarantier.

5 Litteraturliste

5.1 Forarbeider

Udkast til Almindelig Borgerlig Straffelov Motiver II utarbeidet av Straffelovkommisjonen nedsatt 1885.

- Ot.forh. nr 7 (1986-1987) Sak nr 1. Endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn).
- Innst. O. nr 20 (1986-1987) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn).
- Innst. O. nr 38 (1997-1998) Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentant Olav Akselsen om lov om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. Mai 1902 nr. 10 m.m. (Bedre rettsvern for barn.)
- Innst. O. nr 92 (1999-2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd).
- Ot.prp. nr 24 (1898-1899) Ang. Udfærdigelse af en almindelig borgerlig Straffelov m.v.
- Ot.prp. nr 17 (1971-1972) Om lov om oppheving av lov 20. juni 1891 nr 1 om Indskrænkning i Anvendelse af legemlig Revselse mv.
- Ot.prp. nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn).
- Ot.prp. nr 28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd).

NOU 1983:57	Straffelovgivningen under omforming. Straffelovkommisjonenes delutredning I
NOU 1997:23	Seksuallovbrudd. Straffelovkommisjonens delutredning VI
NOU 2002:4	Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII.

5.2 Litteratur

Bøker

Aall, Jørgen (1995): *Rettergang og menneskerettigheter*, Bergen: Universitetsforlaget.

Andenæs, Johs (2005a): *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, 2. opplag, Oslo: Universitetsforlaget.

Andenæs, Johs (2005b): *Formuesforbrytelsene*, 6. utgave, 6.opplag, Oslo: Universitetsforlaget.

Andenæs, Johs og Anders Bratholm (2005): *Spesiell strafferett*, 3. utgave, 6. opplag, Oslo: Universitetsforlaget.

Auglend, Ragnar, Henry John Mæland, og Knut Røsandhaug (2004): *Politirett*, 2. utgave, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal (red.) (1995): *Straffeloven med kommentarer, Anden del, forbrytelser*, §§ 127, 228, 192 og 267 av Magnus Matningsdal, Oslo: Universitetsforlaget.

Boe, Erik (2003): *Innføring i juss*, 1. utgave, 4.opplag, Oslo: Universitetsforlaget.

Dahl, Tove Stang (1994): *Pene piker haiker ikke. Artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*, Oslo: Universitetsforlaget.

Eckhoff, Torstein (2005): *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, 2. opplag, Oslo: Universitetsforlaget.

Hagerup, Francis (1916): *Almindelig borgerlig straffelov* (Kommentar), 2. utgave, Kristiania: H. Aschehoug & Co (W. Nygaard).

Hodgkin, Rachel og Peter Newell (2002): *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*: UNICEF.

Kjerschow, P. (1930): *Straffeloven med kommentar og tillegg*, Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).

Møse, Erik (2002): *Menneskerettigheter*, 1. utgave, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Skeie, Jon (1946): *Den norske strafferett*. Annet bind. Den spesielle del. 2. Utgave, Oslo: Olaf Norlis forlag.

Slettan, Svein og Toril Marie Øie (1997): *Forbrytelse og straff. Lærebok i strafferett*, Oslo: Tano Aschehoug.

Tønnesen, Sverre (1978): *Politirett*. Kompendium fra hefte 1 s. 1-40, fra hefte 2, s. 148-301. Bergen: Institutt for offentlig rett.

Artikler m.m.

Backer, Inge Lorange (2006): "Kan foreldre gi barna en 'lett klaps'?" I: *dog Fred er ej det Bedste ... Festskrift til Carl August Fleischer*, Fauchald, Jakhelln og Syse (red.), Oslo: Universitetsforlaget.

Ballangrud, Anne Jorun Bolken (2007): "Seksuelle overgrep mot kvinner med funksjonsnedsettelse – En analyse av straffeloven §§ 192 og 193 og den tilhørende rettspraksis" I: *Kvinnevertslig skriftserie* nr 71. (Lastet ned fra: www.jus.uio.no/ior/kvretten/kvrett_skriftserien/dokumenter/71_ballangrud.pdf).

Emberland, Marius (2001): "Om internasjonale menneskerettigheter." I: *Tidsskrift for Strafferett*. Årgang 1. Nr 1 s. 55-67.

Ertzeid, Aina Mee (2006): "Straffeloven § 192 om voldtekt – et supplement til pensum i spesiell strafferett." I: *Jussens Venner* nr 06 (Sitert fra Idunn.no).

Gomard, Bernhard (1969): "Analogi i strafferetten" I: *Festskrift til professor, dr.jur og Phil. Alf Ross*, Blegvad, Foighel, Trolle og Kruse (red.), København: Juristforbundets forlag.

Høgberg, Alf Petter (2000): "Om reelle hensyn og deres betydning for grensen mellom straffbare og straffrie handlinger." I: *Tidsskrift for Rettsvitenskap*. Årgang 113 s 525-649.

Smith, Lucy (2006): "En stefars avstraffelse av to gutter – straffeloven § 228, barneloven § 30 og FNs barnekonvensjon artikkel 19. Rt. 2005 s. 1567." I: *Nytt i privatretten*. Nr 2. s. 14-16. Institutt for privatrett ved Universitetet i Oslo.

Brev til Knut Storberget fra Barneombudet av 15.12.2005. Publisert på: www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=17840

Brev til Barneombudet fra Knut Storberget av 4.1.2006. Publisert på: www.barneombudet.no/data/f/10/14/27/2_2401_0/Justisdepartementet.pdf

5.3 Rettspraksis

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1898 s. 454

Rt. 1898 s. 597

Rt. 1922 s. 73

Rt. 1930 s. 1312

Rt. 1938 s. 651

Rt. 1938 s. 823

Rt. 1953 s. 371

Rt. 1962 s. 517

Rt. 1963 s. 449

Rt. 1968 s. 332

Rt. 1971 s. 882

Rt. 1973 s. 1451

Rt. 1976 s. 245

Rt. 1983 s. 652

Rt. 1983 s. 1268

Rt. 1983 s. 1313

Rt. 1983 s. 1449

Rt. 1985 s. 1395

Rt. 1986 s. 171

Rt. 1986 s. 342

Rt. 1987 s. 640, jf. Dom av Drammen byrett 10. februar 1987

Rt. 1987 s. 1513

Rt. 1988 s. 922

Rt. 1989 s. 979

Rt. 1991 s. 824

Rt. 1991 s. 880

Rt. 1991 s. 1135

Rt. 1992 s. 851

Rt. 1993 s. 1302
Rt. 1995 s. 661
Rt. 1995 s. 1195
Rt. 1999 s. 240 (politispytterdommen)
Rt. 2000 s. 1611
Rt. 2002 s. 1069
Rt. 2003 s. 948
Rt. 2005 s. 1567
Rt. 2006 s. 279

Lagmannsrettavgjørelser

LH-2001-63
LG-2002-1241
LF-2003-52
LB-2006-46692
LE-2006-143196
LE-2006-163368

Tingrettsavgjørelser

TOSLO-2006-97920